

De la Comp^{te} de Jersey de granada B^o

CYPRIANI (A)

MONACHI CISTER-
CIENSIS, INSTITVTI. D. BER-
NARDI, DIVINAE LEGIS INTERPRE-
tus in Complutensi academia, Com-
mentarius, in Psalmum.

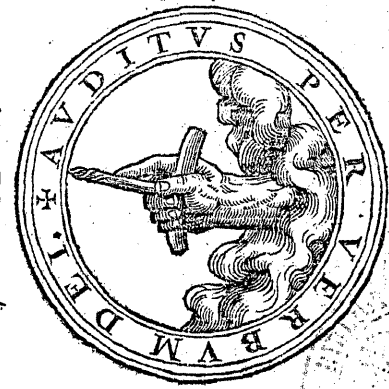
XXXVIII.

B2 - 5204

Ecclesia iudicio omnia submissa sunt.

T^o X^o 15°

4444 4444 4444

4444 4444 4444

COMPLVTI.

Ex officina Ioannis Brocarij. 15 8 8.

Ala Comp^a de Jery de granada B^o

CYPRIANI (1)

MONACHI CISTER-
CIENSIS, INSTITVTI. D. BER-
NARDI, DIVINAE LEGIS INTERPRE-
tus in Complutensi academia, Com-
mentarius, in Psalmum.

XXXVIII.

R - 5204

Ecclesiae iudicio omnia submissa sunt.

Tō. Xp̄i 1500

לואל פתח ליאון

ואנבר לא מרדכי

COMPLVTI.

Ex officina Ioannis Brocarii. 15 589.

2
● VIRO CLARISSIMO ●

MO ATQVE ORNATISSIMO DOMI-

no D. Martino Godoi Loai

sa Decano Siguntino

Petrus Fōtidonius

S. P. D.

ILLA MEVM ANIMVM
diu suspēsum tenuit co-
gitatio, vir clariss. eam-
que libenter, ad te soleo
sæpe deferre; qui fiat vt
magno & excellenti in-
genio, singulariq; doc-
trina viri, suas vigilias atque ingeniorū mo-
nimenta, in lucem edere tantoperè reformi-
dent: ij verò contra, quibus non tam maturū
iudicium est, quicquid domi, vel per ludum
excogitarunt, præcipiti temeritate, & inani
quodam studio gloriæ, illud statim hominū
iudicijs committant: nihilque illorum acres
reprehēiones vereātur. Huius rei causam di-
ligēter inuestigāti, illa succurrit. Ijs nimirum
suos partus (quod de Poetis Plato dicere est
solitus) vehemēter placere: molestāq; illam

A 2

nouem

nouē annorū morā perpeti nō posse, quin il-
 licō suorū laborum glōriola viri perfruan-
 tur. Illis verō summo opere suos displicere co-
 natus, quibus nihil nisi perfectū placere po-
 test: semperq; aliquid scriptis suis, vel adesse,
 quod resecari potuerit, vel deesse, quod erat
 necessarium suspicātur. Multa possem & an-
 tiquorum, & nostrorum hominum exempla
 proferre: qui licet propter incredibilē sapien-
 tiam hominibus essent admirationi, diuinas
 suas cogitationes, posteritatis iudicia refor-
 midantes, literis mandare noluerunt. Mul-
 tosq; libros *ἁγίων βιβλίων* passim reperias, eru-
 ditione plenos atq; doctrina: in quibus cū
 doctissimi homines multa sapienter accura-
 teq; dixisset, suis nominibus (illud quod mo-
 dō dicebāmus veriti) pepercerunt. Et ne in
 re aperta, atq; testata ex epistolis utamur loq; re-
 petitis, id in tuo Cypriano vir clariss. cognos-
 cere potuisti. Cuius cū diuinum ingenium,
 singularis doctrina, assidua in diuinis literis
 exercitatio, magna nobis adiumenta, ad in-
 grediendam diuinarum scripturarum viam,
 pollicerentur, illum hactenus, qui ceteros sa-
 pientissimos viros timor, retardauit. Sæpe e-
 go illius in vtrunq; testamentum Commē-
 taria, summa cum voluptate perlegi: & sapientis-
 simos

tissimos diuini hominis labores sum admira-
 ratus: doluique vehementer diuinarum le-
 gum studiosos, præsidij tam necessarijs tā-
 diu caruisse. Et cum nihil sit, quod amore,
 studio, & beneuolentia, obtineri non possit,
 flectere tamen illius animum, aut eō dedū-
 cere non potui, ne rem tantam studiosis ho-
 minibus inuideret. Sed tandem honesta &
 officiosa, ut mihi videbatur, ut sibi verō, &
 molesta & importuna mea flagitatione vi-
 ctus est: sed tamen ego molestum atque pa-
 rum officiosum videri, communis boni cu-
 piditate neglexi: Solumque lucubrationes
 has in præsentem Psalmum succisuis horis
 æditas extorsi: quibus diuinæ legis cultores
 intelligēt, traditam sibi esse rationem, ad in-
 uestiganda diuinæ sapientiæ consilia, & ad
 ceteros psalmos pro dignitate tractādos. Ne
 que diu illa me cura remorata est, ad quem
 potissimum has doctissimi hominis vigilias
 miterem cum tu nobis primus occurreres,
 vir clariss. qui nunquam animo nostro exci-
 dis. Etenim æquum est, tui memoriam ani-
 mo nostro, sc̄su, mēte, cogitatione, perpetuo
 esse defixā, in quo vno diuina bonitas, nostra
 oīa studia, nostrasq; rationes voluit esse collo-
 catas. Sentio planē, quo animo atque vultu

EPISTOLA

sis hoc opus excepturus : & à Cypriano quē
 vnicē diligis cōpositū , & ab eo missum qui
 te tāto perē colit & reueretur : & ad te, qui &
 illum colas, & me ames, & ardeas cupiditate
 incredibili sapientiæ . Vt ijs rebus maximis
 quas tibi natura fortūāq; largita est, accedat
 etiam noua virtutis & doctrinæ gloria. Cu-
 piasq; tu te ipsum, quem maiorum tuorū tot
 sæculis repetita nobilitas illustrauerat, studijs
 tum philosophiæ tum etiā Theologiæ atque
 virtutis (in quibus vera gloria sita est) veluti
 proprijs accessionibus laudis, amplius exor-
 nare. Quod planè quis non admiretur, præ-
 fertim in ea fortuna, quæ amica luxus, & otij,
 hostis verò virtutis atque literarū esse solear?
 Maeste igitur virtute frui sceleriter, tot tan-
 tisq; tuis, & naturæ, tum etiam fortunæ, atq;
 virtutis & sapientiæ bonis, & clarissima tuæ
 probitatis, iudicij, humanitatis, opinione: tū
 etiam & hoc tui Cypriani munere, quod in-
 telligo multis rationibus tibi futurum esse
 gratissimum. Vale.

P E T.

NVNCPATORIA.

PETRVS FONTIDONIVS
Segoniensis Rhetoricæ professor in Aca-
demia Complutensi Christiano-
no lectori. S.

Inter omnia sanctarum scriptu-
 rarum monimēta, quibus diui-
 na sapientia, mortaliū animos,
 ad verā pietatē & religionē eru-
 dire voluit, candidè lector, nul-
 lum est neq; præstātius ad formandōs homi-
 num mores, neq; vehemētius, ad inflāman-
 das illorū mentes cœlestiū rerū cupiditate,
 neq; iucūdius ad permulcēdos animos sua-
 uitate iucūdiratēq; sermonis, quā eximiū
 atq; planè diuinū Psalmorū opus. Quod sa-
 nē eā ob causam hominibus arbitror à Deo
 fuisse concessum, cū vt optimis præceptis le-
 gibusq; virtutis, illorū perditā & profligatā
 vitā cōponeret, tū etiā vt viam illis quandā
 aperiret, qua eius iram & indignationem mi-
 tigare, & illius animū hominū sceleribus of-
 fensum, & indignabundum, ijs cantibus ve-
 luti demulcere, & in misericordiam flectere
 potuissent. Etenim cæteris voluminibus sa-
 cris, diuinus spiritus, vel rerum gestarū me-
 moriā solū, vel vaticinia prædictionesq; fu-

A 4 turarum

turarum, vel præcepta bene viuendi complexus est: in hoc verò ita se effudit, vt quæ reliquis libris, diffusius atq; copiosius hominibus diuinitus inspirata, & consignata literis fuerunt, in hoc vnum illa omnia mira breuitatē & cōcinnitatē ab illo congesta fuisse videantur. Non vllas vitæ componendę leges, quæ vsui hominibus esse possent, non vaticinia, quibus æternæ sapientiæ consilia nobis declararet: nō exempla, quæ imitari. cōsilia, quæ sequi, non pollicitationes quibus ad virtutē allicere: non comminationes, quibus nos à vitij deterrere possit prætermisit. Et hæc omnia, quod nostris animis illaberentur iucundius, & alius mentibus nostris infixacōsiderent, harmonia quadā cōcentuq; verborū exornari voluit: vt cū explerentur aures iucundissimæ lectionis voluptate, nō posset animus id respuere quod in ipsos mentis recessus se tanta cū suauitate insinuaret. Ea est enim numerorum, & musicæ vis, vt homines vel intentissimis, profundisq; cogitationibus demersos, cū illorū aures blandē leniterq; tetigerit, excitet, & ad se rapiat, & aliarū rerū penitus immemores, id solū quod illā suggerit meditari cogat. Cupit diuina bonitas mortales omnes in sui amorē pertrahere;

re: nouit quoddā musicę perniciosū genus in terris versari, quo mirifice hoīes delectarentur. Quid aliud fuisse Syrenū cātus, q̄ illecebrę peccatorū? quid aliud Syrenæ scopulū q̄ blādæ quædā voluptatū, & deliciarū voces; quibus veluti dulcissimis quibusdā modulis, attonitus & stupidus noster animus, rerū diuinarū oblitus teneretur? Vt igitur nos ab ijs rebus seuocaret, quæ licet iucundū in initij, miserū tamen & calamitosum exitū essent nobis allaturę, & eas sectari faceret, quæ tamen si asperæ, horridæ, confragosæ principio viderentur, æternā tamen sceleritatē ad extremū pollicebātur, hæc musicę rationē excogitauit, qua noster animus delectatus ea nō sine aliqua voluptate degustaret, q̄ antea propter eorū asperitatē reformidabat. Etenim nullus tā perdita vita, tātis sceleribus coopertus reperiri potest, qui si diuinis ijs cantilenis patientes aures tantisper accommodauerit, non sentiat omnes illos turbidiores animi motus atque impetus, tanquam ad Pythagoreorū lyrā cōpositos subfidere: seq; tædio simul atq; pudore quodā præterita vitæ teneri, & suū animū amore virtutis incendi paulatim atq; inflā mari. Acres em̄ in ijs sunt vitiorū reprehensiones, quāuis conuentu temperatæ;

Faces etiã hic diuini amoris nostris animis ad mouetur. Ijs cantilenis nonnunquã veluti classicũ canitur, & frigidæ, deiectæ atq; consternatæ mêtēs impelluntur. Nonnunquã canitur receptui, & immanes perturbationes atq; ferè sedantur. Eriguntur interdũ animi spe felicitatis, & supplicij timore contrahuntur. Gaudio plerũq; lætitia, metu, cupiditate, omnium deniq; affectuum generibus, hominum animi concutiuntur. Neq; id quidẽ mirũ videri debet. Etenim si Orpheus, & Amphio, quos tantoperè gentilitas coluit, & admirata est, & inertia saxa, & frigida marmora, mutasq; syluas, & nemora, dulci atq; suauis lyræ concentu, vel reluctãtia pertraherent, & illorum vestigia attonitæ feræ sequebantur, cur diuinus spiritus ijs carminibus delitescens, è cordibus etiã ferreis atq; saxeis lacrymas nõ extorquebit? Si Terpander, & Arion è lesbiorum corporibus graues ægri tudines & exitiales morbos musica depellebat: cur nõ Deus animorum magister, vulneribus animi ijs poterit cantibus mederi? Iam verò hæc diuina carmina diuinũ aliquẽ cytharædũ postulabant: diuina ergo sapiẽtia ex infinita hominum multitudine ad tantũ munus Dauidẽ illũ sanctissimũ Regẽ, fortissimũ ducẽ, iustissimũ

mum

mũ virũ seuocauit, atq; illius manibus cytharam cõmisit. Hic verò cũ ex hostibus insignes victorias, celebresq; triumphos, sæpe reportasset, diuinã misericordiã pro acceptis beneficijs carminibus celebrauit. Hic sæpe in scelera prolapsus, vt est hominũ ingenium in voluptates procliuẽ, diuinã indignationẽ carminibus retardauit. Hic deniq; omnẽ vitæ rationẽ exiguis ijs versibus numerisq; cõclusit: tãraq; suauitate cecinit, vt plerũq; Saulis vesaniam cythara lenierit: & furiosas hominis perturbationes carminibus mitigauerit. Hanc Dauidis cytharam cũ multi antiquis tẽporibus ex sanctissimis atq; sapiẽtissimis hominibus suis manibus exceperint, iucũdẽ atque suauiter cecinerunt: ætate verò nostra hac in parte iure optimo Academia Cõplutenũ. suo Cypriano, imò vniuersa Hispania gloriari potest: qui incredibili sapiẽtia, & exacta antiquitatis & linguarũ peritia, multarũ rerũ & disciplinarũ omnium cognitione, postremò verò inaudita eloquẽtia, huius cytharæ fides ita pulsauerit: vt illum grauius & ornate dicentẽ dulciterq; canentem illustri hæc schola ingenti applausu & acclamatione prosequuta sit. Numerosa confluit in eius celebre Gymnasium studiosorum multitu-

do:

do: multi grauiff. homines, fapientiff. viri; copiofa nobilitas, quin & quod mirari fæpe folco, confecti iam ætate fenes, baculis innixi, fuis fedibus ad eum audiendum, excitâtur partim vt germanum diuinarum. fcripturarum fenfum deprehêdant, quem ille fummo ftudio inueftigare contendit, partim vt eius fapientia cû fumma eloquentia cõiuncta perfruâtur. Quid plura? è mortuis credas Athenienfem illum Periclem excitatum, aut Hercule Gallicum, qui iniectis fuauiffimis cathe- nis hominum auribus, illos trahet fpon- te fequêtes: & cû eius gymnafium tanta doctiffi- morû hominû multitudinc conftipatûm vi- deris, illud maiori quodam iure Δουξάντων ἱερῶν appellari poffe iudicabis, quam illâ præclarâ Ifocratis domû, in quâ veluti in cõ- mune quoddâ omninû difciplinârû emporiû, vniuerfa Græcia cõfluebat. Tu verò candide lector, cum hæc doctiffima cõmentaria per- legeris, & fapientiff. hominis diligentia in eruendis fcripturæ diuinæ fenfis, in exprimê- da vi, proprietateq; fermonis, que vna res ve- hemêter eft illius interpretationi neceffaria, propterea quod fingulis verbis nõnunquã magna inuoluantur diuinæ fapientia: confi- lia, cû in tã exiguo opere tã variã omnige-
namque

nãq; lectionē, & veluti ex omnibus artibus collectã eruditionis diuite fuppelleftilē, cû placidû etiã atq; leniter fluentē decurfum o- rationis fueris contēplatus: intelliges planē hæc omnia fine omninû bonarû artin cogni- tione, totiusq; antiquitatis atq; aliarum mul- tarû rerû præfidio præftari minime poruiffe. Et cum difficilia atq; falebrofa loca tanta fa- cilitate fuperata, & propheticû fpiritum ver- borû inuolucris delitefcentem, omninû ocu- lis expofitû videris, diuinû vatē Dauidē, nõ- ftrû Cyprianû non interpretem modò fed quali cõfiliorû focium atq; comitē habuiffe iurabis. Et quãuis ex hoc exiguo opufculo di- uinû hominis ingeniû, atq; ex ijs veluti vm- bris clariffimi viri expreffã imaginē poffes deprehendere, non tam volumus te hoc ope- re cõtentû, q̃ erectû fpe maiorum rerû, quas ille iam in lucē ædere parat, quæ magnum funt lumē facris voluminibus allaturæ. Expe- ctabis em̃ Cõtētaria in Nahû prophetã, in Mathêû, in Cãticû Salomõis, expectabis e- tiã de opificio mûdi libros tres, de fymbolis Mofaicis opus plane diuinû, ad aperiêdos re- cõditiones diuinarû fcripturarû fõtes. Quæ quæ de opa fãctarû literarû ftudiofi veluti facê quãdã aut lâpadã manib⁹ circûferat q̃ veteri
inftitu-

instrumenti densissimas tenebras, obscurissimos mæandros, atq; flexuosos labyrinthos, sine vlla offensione peragrare possint. Adiecimus etiam in tuam gratiam, commentaria in Psalmũ. 130. olim Louanij excussa, sed multis erroribus deprauata. sed vt iam tandem ad nostrum pensum mentem atq; sermonẽ conuertamus, hoc est, ad explicandũ huius Psalmi titulum, nam argumentũ ipso statim cõmentarij vestibulo explicatur, vt nihil sit quod lectorẽ curiosum remoretur. Cum diuersis animorum vulneribus, diuersos etiam Psalmos Regius Psalmographus, vel diuinus potius spiritus, quasi antidotũ ali quod adhibuisset: hunc verò præsentem, cõfirmandis hominum animis, præsertim in rebus aduersis, & in indignatione, quæ est inimica consilij, & coercendæ linguæ temeritati destinauit. Cuius Psalmi lectio, ad sustinendum omne fortunæ impetum, atque ad firmandum animum contra omnia malorũ tela, & linguam cohibendã summopere est viro Christiano necessaria. Psalmi vero titulus est prætermissa Septuaginta interpretum translatione. Victori Idithum cãticum Dauid. Etenim ex quatuor lectissimis cantoribus, Asaph, Hemã, Etham, Idythum, & innocẽtia

ria vitæ præstantibus, & diuino afflatis spiritu, quos Regius vates elegerat, ad canendos Psalmos à se domi compositos dictate Deo: præsentẽ Psalmum Victori Idythum, hoc est supremæ voci ex ijs cantoribus quibus præerat Idythum canendum tradidit. Idythum vero, transiliens eos interpretatur. Quo etiã nomine admonemur nostræ desidiæ, ne nihil sit quod nos non admoneat, latent enim singulis non solũ verbis sed apicibus præcepta bene viuendi. quemadmodum enim Psalmi quidam appellantur *ἀσκήματα* quòd veluti gradibus quibusdam in sempiternas illas cœlorum sedes ascendendum sit: ita transiliens eos, nos docet oportere eũ qui ad cœlestes properat domos, eos prætergrediatur, qui blãdis & suauissimis illecebris in terra detinentur, & eos qui deliciarum cultores, voluptatũ architecti, elisis omnibus virtutis neruis, sibariticam & syracufanam vitã imitantur: & tanquam libidinum serui, et voluptatum turpissima mancipia, misera vitiorum seruitute premuntur, & mollissimis cogitationibus effceminãtur. Et eos potissimum qui maledictis & conuitijs aliorũ virtutem innocentiamq; laceflunt. Et eos denique qui superbia, qui auaritia, qui ceteris flagitiorum

PROLOGVS.

gitorum generib⁹, veluti furijs agitantur, et
 quaficaligine quadam, & tenebris pecca-
 torum inuoluti vix possent cœlum intue-
 ri. Qui ergo non tanta prudentia valemus,
 vt nos veluti Vlyffem illum Homericū Mi-
 nēria perpetuò committetur, his diuinis car-
 minibus affuefcamus: ne procellosum hoc
 vitæ pelagus ingreffi, Syrenum cantibus le-
 uis fragilisq; noſtra cymba detineatur: fed
 illos, cæteraque huius pelagi monſtra,
 ſumma ſecuritate præteruecti, com-
 plicatis velis, æternæ felicità-
 tis portum teneamus.

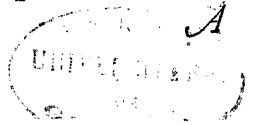
Vale.

 Dixi custodiam

vias meas, vt nō delinquam
 in lingua mea,

*C*um in grauem morbum, & pe- ^{Exponi-}
 riculoſam aegritudinem, Regius ^{tur argu-}
 propheta David aliquando incidit- ^{mentum}
 ſet: illiusq; acerbitate, & impiorum ^{psalmi.}
 hominum (quos florere videbat) fœli-
 citate, (ſi vlla in ſcelere poteſt eſſe fœ-
 licitas) vehemēter offenderetur: mag-
 no ſtudio pariſque diligentia ſe cohi-
 bebat: ne verbū aliquod temerè effun-
 deret: quod aut excellētis viri animo
 eſſet indignum, aut diuinis legibus
 aduerſum. Accedebat ad huius rei
 indignitatē & moleſtiam (id quod
 grauiorem poterat concitare animi

A offen

COMMENT. IN

offensionem, quod regem aegrotatem
 impij & nefarij quidam frequenter
 inuiserent, qui illum tanto odio pro-
 sequerentur: vt eorum animos mole-
 sta vatis egritudo extolleret in letitiã
 & summam viri innocentiam, prop-
 ter morbi periculum & magnitudi-
 nem, sceleris & flagitij in simularët.
 Inter tam varia itaque peccati inci-
 tamenta, incredibilem animi mode-
 rationem & temperantiam presenti
 carmine declarauit. Nam & quere-
 las suas apud iudicem Deum expo-
 nit: & impiorum hominum impudẽ-
 tia & petulantia cõtemp̃ta, supplex
 petit liberationem à morbo: quem su-
 is sceleribus inflictum arbitrabatur:
 & artificiosa satis oratione diuinã
 implo

PSAL. 38 2

implorat misericordiam: illiusq; po-
 testatem & bonitatem intuetur: de
 que varijs rebus: & ad pietatem &
 religionem pertinentibus christianũ
 hominẽ erudit & instruit. Priores
 ergo quatuor versus, acerbitatẽ ani-
 mi prophetici, & affectus qos græci
 τὰ πένθη appellãt: exponunt. Reliquis
 omnibus acerbitati huic & molestie
 præstantissima remedia ad hibëtur.
 ¶ dicendi itaq; verbo variè vtitur
 hebræa lingua, huiusque vocis signi-
 ficatio latius patet, quã vt paucis à
 nobis comprehendì possit. Illius ta-
 men euidentiam, ad eruenda arca-
 na & mysteria primi huius versiculi
 explicauimus. Iuuabit sanè hic nos-
 ter labor, tum ad expediẽda diuersa
 A 2 san-

COMMENT. IN

sanctarum scripturarum loca: tum vero maxime ad inuestigandum germanum huius loci sensum. Hebraeis itaque, dicere, idem est, quod cogitare, & deliberare, aut statuere. Id quod varijs testimonijs, vel mediocriter in sacris literis exercitato, firmare sit promptum. Moses ille sanctissimus, cum prodigium conspiceret in monte Oreb sibi oblatum, dum soce-ri versaret oues, rubi virētis scilicet, quem, citra foliorum frugumque cladem, flamma comprahenderat, eius rei nouitate stupefactus aliquandiu defixus stetit, vt sacra referthistoria, postremo exploranda rei studio, & cupiditate de tentus dixit. Vadam, & videbo visionem hanc magnam, quare

PSAL. 38. 3

quare non comburatur rubus. dixit itaq; Moses idest intra se cogitabat, atque in hunc modum penes se statuebat. Vadam, & videbo. Geneseos preterea cap. 4. cum prima faemina, tuēda posteritatis principium in lucem & vitam emisisset: Cainū propria lingua filium quem susceperat appellauit, dicens. hoc est, ita secum cogitans, atque hæc altiori mente pertractans. Diuinae voluntati & amplitudini hoc tantum beneficium tribuendum est: quod filium genui, in quem spes dilatanda sobolis incumbat. Vtuntur frequenter tum sacri vates, tum sancti euangelista eodem loquēdi tropo. Esai. 42. legimus. Nō est qui dicat, idest cogitet, consiliūq;

A 3 capi-

COMMENT. IN

cipiat. Et apud eundem prophetam. Audiui vocem dicentis id est deliberrantis. Vnde, & Mathæus euangelista, de phariseo illo, qui Christum ad lautiores epulas inuitauerat: dicebat, inquit, phariseus intra se, hoc est, in hunc modum secum cogitabat. Et apud Paulum apostolum de cultoribus externa philosophia. i. cap. epistola ad Rom. dicentes se esse sapientes, id est cogitantes, siue definientes ad apicem se peruenisse sapientia: in summam stultitiam atque dementiam fuere prolapsi. dicere proinde more sanctarum scripturarum, hominis est, semel de re aliqua & statuentis & deliberantis. Prima itaque beata vitæ elementa & officia, Regius

PSAL. 38. 4

gius propheta presenti versiculo moralibus explicat. Est enim primus ad virtutem gradus, de pietate sectanda, deque cultu honesti, semel nobiscum & statuere & deliberare. Ne postquam à peccato & perdita vita, & flagitiorum sterquilinio emerferimus: in eandem propter summam animi inconstantiam, denuò reuoluamur. Quo fit, ut propter significationem huius verbi, in ijs rebus præsertim qua ad pietatem & animi cultum pertinent, antiqui vates dicendi verbum frequenter usurparint: ad insinuandam certam de sectanda virtute, firmamque & constantem deliberationem. Ab ea animi firmitudine profectas voces illas credimus. dixi, confitebor aduer

A 4 sum

COMMENT. IN

sum me in iustitiam meam, id est, decrevi certo consilio peccata confiteri, neque ea occultare crimina: quibus autorem meae felicitatis deum, provocavi. Latet in hoc verbo dicendi, quo sapius utuntur sancti homines, singularis illa filiorum dei sapientia. Si quidem sapietis hominis est, in ijs quae ad pietatem & religionem pertinent: ita secum statuere semel, ut animo sit semper certo & confirmato. Stultorum autem, ad eam animi firmitatem & constantiam, nunquam ita accedere: ut cum propheta possint occinere. Dixi, custodiã vias meas. Stultus (inquit scriptura sacra) mutatur ut luna, sapiens autem permanet ut sol. Nam si semel efferat verbum hoc

PSAL. 38. 5

hoc dixi, nihil est toto naturae ambitu, quod eum à sententia & consilio depellere possit. Talis erat Paulus apostolus, quem neque mors, neque vita, neque altitudo neque profundum, neque creatura aliqua, à charitatis christi complexu poterat diuellere. Itaque dicendi verbo firmitudo illa, singularisque animi constantia exprimitur, multis sanctarum scripturarum oraculis celebrata, quae neque mortem neque vitam, neque ullam aut caelestem vim aut infernam reformidat. Contra vero, apostolus Iudas ea epistola, quae canonicam appellamus: de filiorum seculi huius inconstantia & leuitate, qua nihil turpius esse possit, multa & copiose & eleganter

A 5 disse-

COMMENT. IN

Inconstā
tia impio
rum.

differuit. Eos enim appellat nubes si-
ne aqua, quæ à vento circūferuntur,
arbores autumnales, infructuosas,
bis mortuas, eradicatoras, fluctus feri
maris despumantes suas cōfusiones,
sydera denique errantia. Quemad-
modum enim infœcunda nubes leues
sunt, & quocumque agitantur vēto,
& impelluntur, solvantur facillè, &
dissipantur: sic etiam & perditī ho-
mines tametsi à corrupta & scelera
ta vita ad virtutem aliquando fece-
rint regressum, eamq; animi firmitu-
dinem & constantiam se arbitrētur
consecutos, quæ verbo dicendi ex-
primitur: repente tamen illorum leui-
tas & mobilitas se prodat: & à se ip-
sis ita desciscunt: vt neque in hac ne-

que

PSAL. 38.

6

que in illa parte fidem habeāt. Quo-
fit, vt fluctibus etiam despumantis
maris propter animi frequētē agita-
tionē illos assimilet, id quod ab Esaiā
propheta sumptū arbitror. Sic enim
habet cap. 57. Impij quasi mare fer-
uens quod quiescere non potest. Suis
enim decretis atque cōsilijs, denique
rebus omnibus (non secus atque ma-
re solet) fluctuare videntur. Contin-
git autem interdum, vt impij & ne-
farij homines, animi constantiam
quandam pertinaciter tueantur. Sed
tūc maxime cū Deo aduersantur: di-
uinasq; leges & mādata expugnāt:
& pietati & religiōi infenso animo
sunt et inimico. De impiorū itaque
studijs, cœptis, & institutis, idem Re-

gius.

COMMENT. IN

gius propheta alio in loco dicebat.
 Dixit iniustus, vt delinquat in seme-
 tipso: non est timor dei ante oculos
 eius. In animum inquit induxit, con-
 siliumque cepit impius, sed, de irritã
 do Deo, de violãdis diuinis legibus,
 & vt omni se scelere & flagitio con-
 taminaret. Quemadmodu enim ad
 superiorem illam deliberationem fi-
 liorum dei, omnis sequitur ratio reli-
 gionis & pietatis, ita & ad cõsulta-
 tionem impiorum totius innocentie
 & p̄bitatis dissolutio & interitus.
 Eamque obrem, à propheta adiectũ
 arbitror, non est timor Dei ante ocu-
 los eius. Nam reiecto timore, præfra-
 ctisque verecundie repagulis, post
 dissoluta & perditã cõsilia, intrepide

PSAL. 38. 7

dè atque licenter peccant. Sequitur
 deinde alter ad pietatem gradus, is
 est. Custodire vias, idest cogitatus et
 studia interioris hominis. Sic quidẽ
 scriptura diuina frequenter decreta
 & consilia omnia, tum iustorum, tum Quid vias
 as appel-
 let scrip-
 tura.
 impiorum hominum, vias appellat.
 Quamuis non ignorem & negocia,
 & opera ipsa externa, in terdũ vias
 appellari. Est igitur nostris cogitatis
 modus adhibendus, est adhibendus
 ordo, componendique sunt & diri-
 gendi affectus, ea ratione, vt nõquã
 à recto & virtute declinent. Atque,
 huic negocio magna semper adhiben-
 da est diligentia, exemplo vatis dicẽ-
 tis dixi, custodian vias meas,
 Quorsum igitur spectat tam solers
 cura

COMMENT. IN

cura atque diligentia, tam firma præterea deliberatio, aut quibus ex causis excimus vates ita secū statuebat, vias meas custodiam, hoc est colligam & retinebo mentis cogitatus, proprijsque affectibus modum imponam? Ut non delinquam in lingua mea. Sed nunquid graue adeò periculum in omnem vitæ rationem intentum arbitraris: nisi tecum sedulo statuas, mentisque vias, hoc est cogitatus & cōsilia custodias: ut lingua non delinquat, & nefas aliquod edat? Aut adeò facile labitur lingua, ut tam firmo præsidio diligentique custodia egeat? Sed (quando liberae sunt cogitationes nostræ) finge, lin-
gua

PSAL. 38. 8

gua labaris aliquando, adeò ne grauis linguae lapsus censendus est: ut sit tantoperè fugiendus & pertimescendus? Immensum quidem esset paucis colligere, quæ apud prophanos scriptores: de cohibenda & moderanda lingua, & silentij fructu dicuntur. Quæ sunt ab illis & soluta oratione & ad stricta, numeris celebrata ac de cantata. Nam ^{silentij fructus} Menander. nihil vtilius silentio indicabat, cum dixit. Οὐδὲν σιωπῆς ^{nihil silentio condici-} ἔστι χροσιμώτερον, Charetæ præterea ^{cibilis.} linguam imprimis vbiq̄ue moderandā docet: & silentium iuueni & seni summum honorem conciliare. Athenodorus de eadem re, silentij præmi-

COMMENT. IN

premium periculo vacare aiebat.
 Quae sunt ab Amphide, & Philoni
 de, & Dione confirmata: qui de tu-
 to silentio, multa ac varia literis pro-
 didere. Quibus etiam Homerus su-
 is temporibus, magnam tribuit auto-
 ritatem: qui Thersitis loquacitatē re-
 prehensens: multis verbis linguae mo-
 derationem comedauit. Sed ad nos-
 tros accedamus autores, institutores
 quae vitae: ut ab illis discamus qui-
 bus sit praesidijs lingua munienda &
 custodienda: ne magnū in omnes vitae
 partes incendiū excitet. Iacobus apos-
 tolus cap. 3. eius epistola, quam cano-
 nicam appellamus, linguae vitia des-
 cribens: & quae ab ea oriuntur incen-
 dia & clades, in hunc modum in-
 quit.

PSAL. 38. 9

quit. Lingua constituitur in membris
 nostris: quae maculat totum corpus,
 & inflammat rotam natiuitatis nos-
 tra. Ac deinde eam assimilat exul-
 tanti sine freno equo & subsilienti.
 Naui praeterea, temone & guberna-
 culo destituta: & flamma ignis, om-
 nia in gyrum deuoranti. Quis igitur
 nisi mentis impos, sine graui formidi-
 ne in equum praefocem, & intrac-
 tabilem insiliat: nullo iniecto freno?
 Aut nauigio se committat: quod nu-
 llis gubernaculis circumducatur?
 Quis vero vastissimam ignis flammā
 sine grandi discrimine manibus com-
 prehendar? Oportet, inquit Iacobus
 agnito periculo quod ex lingua fre-
 quenter nascitur: tanquam feroci equo

B fre-

COMMENT. IN

Flamma
similis
lingua.

frenum iniiciamus, ac veluti nauigio
ventis agitato, rationis remonem &
gubernaculum adhibeamus. Nec mi-
nus reformidanda est humana lingua
quam lingua ipsa ignis, hoc est flam-
ma, cui lingua neque specie neque co-
lore absimilis esse videtur. Neque ali-
ter circūuoluitur & inflectitur quam
flamma. Quia igitur ignem in ore
portamus, & flammam nobiscum cir-
cumducimus, magna sanè cautio &
prouisio sit adhibenda: ne præter ratio-
nis imperium temerè aliquando lin-
gua discurrat. Eleganter enim ab
Enio dictum accepimus de sapienti
viro. Flammam ab homine sapienti
facilius ore inardente opprimi, qui
bona dicta teneat. Subiecit dein-
de

PSAL. 38 10

de Iacobus. Lingua est, vniuersi-
tas iniquitatis. Quis itaque non ti-
meat ipsam vitiorum omnium sen-
tinam, atque congeriem scelerum &
flagitiorum? Est itaque Propheta
consilium de coercenda lingua, à pru-
denti animo & sapienti profectum,
& illius deliberatio pietatis & vti-
litatis plena, cum inquit.

Dixi, custodiam vias meas,
vt non delinquam in lingua
mea. Præsertim si attendas quæ
apud eundem Iacobum habentur,
de eis incendijs quæ lingua solet ex-
citare. Lingua inquit flamma ig-
nis est, quæ incendit rotam natiui-
tatis nostræ. Est autem rota natiui-
tatis, totus vitæ decursus, ab exortu

COMMENT. IN

vsque ad supremum halitū, qui quoniam in initijs, medijs, sineque constat, eleganter ab apostolo rota natiuitatis appellatur. Sola itaque lingua posset ignem inferre, & faces subijcere, totiusque vitæ rationem incendio absumere. Quo circa, neminem aut sanctiorem aut integriorem iudicabat apostolus eo: qui linguam rationis imperio coercuisset. Qui non offenderit in verbo, inquit, hic perfectus est vir.

» Erit itaque summæ integritatis & innocentie indicium. lingue moderatio. Sed & illud ad rem cautiore multo nos efficere debet, quod lingua bestias omnes, tum nantes, tum gradientes, volucres præterea & serpentes, immanitate & feritate vincit apostoli

PSAL. 38. II

apostoli testimonio, id quod rerum usus experimentumque docet. Omnis natura bestiarum, inquit, & volucrum & serpentum domita sunt, & domantur à natura humana: linguam autem nullus hominum domare potuit. Mansuescunt tygrides ut Plinius refer. lib. 8. cap. 17. Aquila præterea, cæteraque volucres: que alienis pascuntur carnibus cicures fiunt. Mansuescunt belluæ marinæ, ut delphinus eodem Plinio autore. lib. 9. ca. 8. Lingua autem humana mansuescit nunquam, ut pote quæ sit malum inquietum, plenum veneno mortifero. Duplici ergo malo laborat membrum hoc, feritate incoercibili, & veneno læthali, id est, detractioe & contu

B 3 melijs,

COMMENT. IN

melijs, seminario discordiar ũ. Nam
 qua regio tam algida, etiam sub ipso
 frigidissimo Bóotis sydere collocata,
 quam non incendere queat turpissi-
 ma obtrektorum lingua? Quantũ
 incendiũ, quantum veneni, quas cla-
 des, mortalibus ab orbe condito attu-
 lit lingua maledica? Quantum pal-
 po, quantum simulator, quantum men-
 dax, dolosus, falsus, periurus, non est
 vllá orbis plaga qua id ignoret. Legi-
 mus quæstionem illam, iam olim ve-
 teres sapientes attulisse, quã ob cau-
 sam videlicet, quarundam gentium
 vsus obtinuerit, vt pecudum lingua
 Deorum honori tribuerentur, ipsis-
 que sacrificijs absumerentur igne. Id
 qđ Homerus insinuasse videtur, cũ
 dixit,

PSAL. 38.

12

dixit, γλώσσας δ' ἐν τῷ ὄρει Βάλλον. Ego sa-
 nè id factum crediderim, tum quòd ^{Linguas}
 lingua reliquis mèbris bonitate præ ^{in ignem}
 stet, optimaque Deo reddere par sit, <sup>conuic-
bāt.</sup>
 tum quòd inter cætera totius corpo-
 ris membra potentiore igne & vali-
 diori, nempe diuino, excoquendum
 sit, & expurgandum membrum hoc:
 & in diuinos vsus totum trasferen-
 dum: ne nobis aliquando pestem affe-
 rat & perniciem: id quod maxi-
 me sit pertimescendũ, exẽ-
 plo vatis dicentis, Di
 xi, custodiam vi-
 as meas, vt nõ
 delinquã in
 lingua
 mea.

B 4 Pol

COMMENT. IN

☉ Posui ori meo custodiam,
cum confisteret peccator ad
uersum me.

Difficile se cohibere poterat homo
sanctissimus incredibili doloris
vi exagitatus. Ob eamque rem, quod
maior erat acerbitas aegritudinis, &
ex impiorū felicitate atq; petulātia
nata molestia, & offensio maior, āpli
orē adhibet cautionē, & provisionē
à ratione susceptā. Hebræa enim sic
videntur sonare, non quasi firmam
tantum ori custodiā apposuerit, sed
quasi fiscella se capistrauerit. Et à
quibusdā locus ita explicatur. Custo-
diam os meum fiscella. Nam dictio
☉ מַחְסוֹ: fiscellam significat, funiculis
vimini-

PSAL. 38. 13

viminibusue cōtextam, qua boū ora,
faciesque iumentorum capistrantur,
autore Plin. lib. 18. Id autem Deu-
ter. 25. magna cautione dominus fie-
ri prohibuit, cum boues triturerent.
וְלֹא תִחַסּוּ בְדִישׁוֹר, hoc est, ne ca-
pistres fiscella bouem dum triturat.
Quod autem dixit. Dum confiste-
ret peccator aduersum me: vel de in-
signi aliquo peccatore & flagitioso
homine dictum arbitror, vel pro nu-
mero multitudinis singulare posuit.
Igitur luctabatur vir sanctus cum
gravi ac diutino morbo, cuius uis
diu collecta & inueterata, satis per
se illius animum torquere poterat: et
quocunq; cepisset flectere: ut in vo-
ces indignas erumperet. Eam tamen
B 5 gra-

COMMENT. IN

graviorem multò, atque periculoso-
rem conflictationem arbitrabatur:
quæ cum hominibus sceleratis & im-
pibus sibi pposita erat. Tētat. n. De
us Opti. Maxi. filios quos vnice dili-
git: multis varijsq; modis, malorūq;
pōderibus examinare solet: spectans
an in vllā partē moueātur. Tētat in
quām morbis, egestate, exilio, cru-
ciatibus. Sed illa dimicatio & con-
tentio, quæ ab impiorum studijs &
improbitate nascitur, acerbitalis &
offensionis habet plurimum. Præ-
sertim cum filios Dei maledictis in-
cessant: & ficta calūniandi occasi-
one in illorum grassantur innocētiā.
Quo circa, fortis militib⁹ & strenu-
is hoc rērationis genus postremo sem-
per

Gravi-
mū tenta-
tionis ge-
nus.

PSAL. 38. 14

per loco adhibet, qđ omnium videatur
grauissimū. Exēplo sit nobis sanctus ^{In signe}
Iob, qui & filiorum amissionē, et for ^{exemplū}
tunarū et salutis iacturā, tāta animi ^{patiētiē.}
elatione tulit: vt nihil aliud illius ore
pdierit, qđ pauca illa verba: quorum
neq; posteritas quidē omnium seculorū
immemor erit. Dñs dedit, dñs abstu-
lit, sicut dño placuit ita factū est, sit
nomē dñi benedctū. Sedebat in ster-
quilinio: testa radebat sanie: totū cor
pus vermib⁹ scaturire videbat: nihil
tñ sanctissimo ore extulit: qđ iudiciū
præberet hoīs aut indignati, aut com-
moti. Cū ergo iā oīa malorū gn̄ra in
vno hoīe penē fuisset cōsūpta: eaq; ere-
cto aīo et excelsō tulisset: accedētib⁹
amicis vt afflictā, miserā et iactatā
illius

COMMENT. IN

illius fortunam communi dolore prosequeretur: contumelijs afficere ceperunt eum: cuius molestiam & acerbicatem blandioribus verbis leuare debuissent. Arbitrabatur enim sanctissimum virum, dignas suis sceleribus pœnas dedisse. Hæc cum intelligeret sanctus Iob, multa sanè dixit, quemadmodum refert historia sacra, quæ animi videntur esse impotentis, & Dei iudicia non adeò dignè ferentis. Nam maledicere diei quo editus esset in lucem: noctemque qua fuisset conceptus: detestari vitam tam præstabile dei donum: & innumera huius generis: hominis sanè videatur ut cumque commoti & cõcitati. Unde & sanctorum patrum sententia

extat

PSAL. 38. 15

extat (Gregorij præsertim. 32. moral. cuius sententiam, alio properantes, neque explicamus neque excutimus) non satis bene de diuino flagello & castigatione iudicauisse: cum se tot malis afflictum, & contumelia tandem & probro amicorum affici videret. In seruit nempe nobis omnium parès natura vehementiorem quandam appetitionem, & nominis, & famæ, et propriæ dignitatis tuenda. Nec aliud est inter humana bona quod à nobis vel maiori habeatur estimatione: vel pro quo tuendo libentius & vitam & animam profundamus. Atque ita fit, ut tametsi tentationem illam grauem iudicemus, quæ fortunam impetit, aut salutem corporis inuadit:

COMMENT. IN

uadit: illam tamem grauissimam cen-
seamus, quæ famam & æstimationem,
& optimis operibus quasitam
dignitatem ledit. Tantoque maio-
ra huius tentationis vis accipit in-
crementa: quanto pius animus ma-
gis est ab omni scelere & peccati cõs-
cientia alienus. Igitur filij Dei qui
in hoc seculo aduersa multa patiun-
tur & æquo animo ferunt quacun-
que incidunt incommoda: in omni
alia fortunæ conflictatione propri-
am animi celsitudinem satis decla-
rant. Vnum tamen est, quod illos
grauiter premat & vexet: quod im-
pios & nefarios vident propriam
ipsorum dignitatem & æstimationem,
contra omne ins fasque, dilace-
rare.

PSAL. 38. 16

rare. Maturo itaque consilio Regi-
us propheta cum grauiori tantum
agritudine diuexeretur, & custodie
bat vias: & linguã cohibebat. Cum
autem improbus & peccator vrge-
ret incessetque maledictis, non tan-
tum linguam cohibet, sed & sancti-
ssimum os fiscella capistrat. Vt ve-
hementiori procella ingrunte, præ-
sentissimum etiam atque efficacissi-
mum adhiberet remedium. Hæc e-
nim fuit vetus dei consuetudo à pri-
mis iam inde ducta temporibus, vt
quos ab initio elegisset haberetque
charissimos, sciretque omni fortuna
esse maiores, eo tētationis genere exa-
minaret, qđ ab im pbitate & petulã-
tia impiorũ hominũ nasceretur. Vix
compe-

COMMENT. IN

comperias ab orbe condito iustum a-
liquem, qui non impiorum hominū
& sceleratorum fuerit improbitate
exagitatus. Nullus ut arbitror igno-
rat quid referat historia sacra de san-
cto Abel, Noe, Loth, Abraham, Isa-
ac, Jacob, Ioseph. (quorum fuit spe-
tata virtus & diu cognita). Quid
præterea de sancto Davide: qui om-
ni ferè malorū genere à pietatis hosti-
bus & inimicis fuit affectus. Quo-
rum si mētes fuissent angustæ & hu-
miles, nec diuinæ gratiæ præsidium
illis ad fuisset, tantum malorum pon-
dus ferre haud potuissent. Sed inter
tam vberem exemplorum segetem,
illud instituto nostro videtur accom-
modatissimū: quod de Ioanne Bapt.
christi

PSAL. 38. 17

christi euangelium commemorat, il-
le spiritu prophetiæ inter ipsa viscera
materna plenus antequam nascere-
tur: innocens & sanctus & amicus
sponsi: ille quo inter natos muberum
maior nemo surrexit; non habuit for-
tunas, quas nefarius prædo diriperet:
liberos non genuit, quos tyrānus aut
carnifex trucidaret: fuit tamē illius
animus (tamet si innocentia & inte-
gritatis plenus) nefariorum scelere et
improbitate rētatus. Atque hoc ca-
lamitatis genus, & grauius illū ve-
xauit: & in funestam mortem con-
iecit. Vir enim tantoperè à Deo dile-
ctus, vir inquam tanta seueritate &
maiestate, in carcerem mittitur tan-
quam publicus grassator: puellæ im-
C pudicæ

COMMENT. IN

pudica & petulanti obtruncandus
 traditur: & demique pro risu turpi-
 um moritur. Conqueritur saepe Pau-
 lus apostolus impeti se & affici falso-
 rum fratrum contumelijs, qui illius
 libertatem, quam habebat in christo
 Iesu, impia curiositate explorarent:
 ut accepta nocendi & calumniandi
 occasiōe, illius famā dignitatemque
 læderent. Nec deerant qui cū Romæ
 propter gloriam christi Iesu in carce-
 re coniectus vinculis teneretur inne-
 xus, gentibus suaderent, impium eū
 esse & flagitiosum: qui tantis calami-
 tatum fluctibus iactaretur. Nam cū
 sit Deus iustus piorumque hominū
 protector atque defensor: dicebāt illi
 qui fieri posset: ut ad carceres, et vin-
 cula

PSAL. 38. 18

cula & flagra Paulus descenderet?
 Sanè si neq; ab officio neq; à religio-
 ne declinasset ille, nunquā, in hac in-
 commoda & arūnas incidisset, Deo
 id prohibente, qui istiusmodi mala
 ab electis & charissimis propulsare
 solet, & omnē rationē pietatis & in-
 nocentia tueri. Huc spectāt verba il-
 la Paulina, quæ ad Ephesios cōscrip-
 sit: ut sinistra de se suspicionem amo-
 ueret: Ne deficiatis in vinculis meis:
 quæ est gloria vestra. Et illud præte-
 rea quòd libenter ille solet inculcare:
 Ego Paulus vincus in Dño &c.
 Tribus autē ex causis, quantum ego
 ingenio cōsequi possum, grauisimum
 sit censendum hoc tentationis genus.
 Tum quòd natura inserta sit nobis

C 2 vehe-

COMMENT. IN

vehementior quedam appetito tuendi nominis & asserendæ dignitatis, de qua re copiosius multo à nobis in superioribus fuit disputatum. Tum præterea, quòd quacūque aduersum homines iustos à Deo inferuntur supplicia, ut morbus, egestas, exilium, cum à diuina providentia proficiscantur, cuius iudicia sancti homines iustissima esse probè tenent, (tametsi illorum arcanas rationes ignorent) cohibent seipfos & reprimunt, ne quidpiam fortasse efficiat, quod cum summa vite integritate & innocētia nō consentiat. Cum autem improbus & peccator iustum lacescit, & aperta cōtumelia petit, aut alio grauiori incommodo afficit, difficile quidem sit
eam

PSAL. 38. 19

eam animi adhibere moderationem, quæ integro viro & innocenti necessaria est. Cum certò sciat, se ab iniusto homine & impio iniuste pati. Atque huius rei recordatio sancto Abacuch suorum oraculorum. I. capit. lugubrem lamentationem, fletumque mærentem, & singultus mouebat, et veluti lacrymas excuciebat, cum diceret: *Vsquequo domine clamabo, et non exaudies? vociferabor ad te vim patiens, & non saluabis? Quare ostendisti mihi iniquitatē & laborem? Videre prædam, & iniustitiam contra me? Et fuit qui litem & contentionem ferret. Propter hoc lacerata est lex, & non peruenit vsque ad finē iudicium. Quia impius præualet*

COMMENT. IN

aduersus iustum. Propterea egredi-
tur iudiciū peruersum, Postremo tã-
dem cum innocens ab impio patitur
quidpiam, nõ se, cum Deo componit:
neque animi innocentiam & integri-
tatem cum diuina bonitate confert:
sed cum improbitate & petulantia
scelerati hominis atque nefarij. Quo
fit, vt agnita interdum propria iusti-
cia & innocentia, tum impietate &
improbitate aduersariorũ, nullo gra-
uiore crimine propriã conscientiam
incusante, vix a quo animo ferat ab
homine flagitijs cooperto tam indig-
na se pati. Itaque cum exploratã ha-
beret regius propheta grauiorem hu-
ius tentationis vim, & humani ani-
mi in peccatum propensionem, & lin-
gua

PSAL. 38 20

gua prætereà lubricitatem, instante
improbo & urgente, capistro siue fis-
cella os faucesque præcludebat: ne
quidpiam fortasse aduersus diuinas
leges temerè & imprudẽter diceret.

Obmutui & humilatus sum
& filii à bonis, & dolor me-
us renouatus est.

Concaluit cor meum intra-
me: & in meditatione mea
exardescet ignis.

LINGVAM vir sanctissi-
mus hæctenus cohibuerat: ne
vel leuiori aliquo verbo Dei boni-
tatẽ offenderet: vel impijs maius odi-
um & maleuolentiã excitaret. Iam
vero

COMMENT. IN

vero presenti carmine ut profundū
 silentium alijs exageraret verbis, to-
 tamque amplificaret orationem in-
 quit. Obmutui & humiliatus sum
 & filii à bonis & cet. Quasi dicat.
 Coegit me sceleris & peccati timor,
 & ardentissima erga Deum dilectio
 obmutescere. Neque tantum lingua
 conticuit, sed & obtorpuuit quodam
 modo: cum me tam pertinaci silētio
 cohibuissem. Illud autem quod sequi-
 tur. Et humiliatus sum, propriū est ac
 peculiare magnis & egregijs viris:
 quos scriptura sancta filios dei appel-
 lat. Qui & diuinas leges expugna-
 re, & parentis cælestis vel mandata
 soluere, vel imperia contemnere vehe-
 menter reformidant. Humiliari au-
 tem

PSAL. 38. 21

tem presenti carmine, non eius virtu-
 tis est quam græci ταπεινοφροσύνη ap-
 pellant, latini humilitatem, siue sen-
 sum rerum humilium, hoc est volun-
 tatem & animum circa exigua &
 spreta. Arcana literæ & humiliā-
 di verbo, & humilitatis voce frequē-
 ter vtuntur: pro eo quod est, abijcere
 deprimere, atque in nihilum redige-
 re. Sic enim Deute. 21. Mulieris hu-
 miliatio ad libellū repudiij pertinet.
 Et christiani homines in plerisque
 scripturæ locis, pauperes, afflicti, &
 humiliati vocantur. Est ergo humili-
 tas contempta nulliusque respectus,
 depressa, abiecta que res vel cāditio.

Quid hu-
 militas i-
 sacris li-
 teris.

Quod genus sunt inopes, languidi,
 esuriētes, sitientes, carceribus inclusi.

COMMENT. IN

tribulationibus obnoxij. Qualis erat Iob, cū uarijs afflictionibus, multisque tentationum ponderibus examinaretur. Talis fuit David à regno eiectus & propulsatus. Christus pretereà, cum vniuerso christianorū cœtu, inter angustias innumerasq; calamitates. Magnus ille Basilius in ps. 31. exponens illud. Prope est dñs ijs qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabit, inquit. Humilis est qui nihil habet fastus: nihil in rebus superbiae aut cupiditatis. Hac igitur animi contractio & abiectio, & tãquam horror quidã qui piorum mētes occupat, ex ardenti charitate nascitur: qua Deū psequitur. Fit enim necessitate quadam: vt quò vehemen-

tius,

PSAL. 38. 22

rius amant, impensius timeant. Homo itaque sanctissimus quò mētis habitum magis exprimeret, & interioris hominis affectus explicaret apertius, dixit: Humiliatus sum, Hispanè, amilaneme, aconardeme, encogime. quasi dicat, Vehementius me ipsum cōpressi, & animū & linguam cohibui: ne forsam lingua soluta nouo aliquo scelere, parentis summi indignationē & maleuolentiã in me cōcitarem. Adeo huius rei, retinēda lingua scilicet, cupiditate, inflammatus sum & incensus, vt à bonis etiã silerem, quod magis sit demirandū. Nã tanta solertiã linguam custodire, & tanquam fiscella, vt diximus, coercere, non tãtum habet admirationis.

Poterat

COMMENT. IN

Poterat quidem facile labi, ut est mēbrum fragile & lubricum, tum propter gravitatem morbi, tum propter impiorum petulantiam. Nunc verò à bonis silere, non nihil videtur sceleris & flagitij habere admixtū. Nā quo pacto, vitio possit carere silentiū quo bona prætermittuntur? Nemo ambigat hoc esse præcipuum humana lingua munus: in eamque rem ab artifice rerum hominibus tributam: ut quæ sint optima, quæ cum aliorū utilitate coniuncta, & quæ ad divinos honores maximè pertinere videntur, hæc loquatur. Nam si taciturnitas ipsa omni semper vitio careret, nunquam propheta Esaias cap. 6. in tempestivum silentium tanto eiulatu

prose-

PSAL. 38.

23

prosequeretur, dicens: *Va mihi quia tacuiss^o tacui.* Quis ergo a quo animo ferat: à bonis silere filios Dei? Si qui integritate vitæ ceteris præstant pertinaciter silent à bonis, quid verò de improbis sperandum sit? Omne tempus me hercle mutum à nobis ducent: nullamque de vera pietate vocem emittent: & silens tandem iacebit omnis officij & religionis ratio. Sunt qui velint prophetica verba hanc habere sententiam (nam possit hic locus in multos ac varios sensus trahi) ut factus David à bonis siluerit: nusquam egregia opera aut recte facta commemorando. Potuisset quidem, paulò altiùs exordio repetito, veterem recte factorum memoriam refricare, tum ad levandam

uandam

COMMENT. IN

uandam morbi acerbiter, tum ad depellendam impiorum hominum calumniam: qui de illius innocentia & integritate sinistrè iudicabant. Itaque silet à bonis: nam spacia præteriti temporis mens prophetica non respiciebat: neque pueritiæ memoriam ultimam recordabatur: inde quasi reprensens totam vitæ rationē, in hunc modum. Ego primum ætatis tempus, primasque vitæ actiones & viuendi tyrocinium, innocenter transegi. Cum autem ex pueris excessi, omnem dedi operam, ut ad diuinas leges & mandata totam vitæ rationem exigerem. Ego, occisso Philistæo portentosæ magnitudinis, populum Dei aliquando defendi: ignominiaq;

PSAL. 38.

24

miniaque notam ab eo depuli. Ego, pro patria, pro religione, mille pericula, laboresque subiui libens, non sine graui periculo, summoque vitæ dispendio. Ea interim beneficia sciens prætermitto, quæ non tantum in amicis & charissimos, sed etiam in acerrimum hostem contuli. Humanis quibusdam vitis me aliquando respersi: libenter fateor. Veruntamen contractas per peccatum sordes lacrymis, & singultibus, oratione et ieiunio, alijsque pietatis operibus absterpsi. Vt quid igitur quæ erga alios parè se indulgentissimū declarat, seuerū et acerbū iudicē mecum agit? Aut quæ fieri potest ut scelera et flagitia altiori mēte reponat, recte aut factorū nullā videat.

COMMENT. IN

videatur habere rationem? At si quæ
feci bona memoria complectitur, cur
doloribus & cruciatibus, & impio-
rum hominum improbitati & petu-
lantia me permittit? Itaque cū potu-
isset propheta, longa alteque repetita
oratione, quæ strictius diximus sus-
sus commemorare, noluit tamen: ne
fortasse videretur, aut gloriā ex pro-
prijs operibus querere, aut diuinam
providentiam iniusticia & sceleris
in simulare. Possit quidem huius sen-
tentia, quæ est multorū opinione po-
sita, probabilis reddi ratio. Vetus e-
nim sub institutis Mosaicis consue-
tudo obtinuit: vt homines, quorū fui-
isset spectata probitas, vitaque inno-
center acta, cum aduersa, misera, &
afflicta

PSAL. 38. 25

afflicta fortuna agitarentur, expos-
tularent cum Deo pro benefactis.

Quarto regum ca. 3. Rex Ezechias
cum iam esset morti uicinus, graui
ac diutino morbo vexatus ac penè
absumptus, recte factorum conscien-
tia factus audacior: in hunc modum
inquit. Obsecro domine. Memento
quæso quomodo ambulauerim corā
te in veritate & corde perfecto: &
quod placitum est corā te, fecerim.
Et Neemias propheta, Memēto mei
domine secundum omnia bona quæ
feci populo huic. Sed & idē Regius
vates, summam animi lenitatem &
mansuetudinem, qua vna virtute
inter ceteras excelluit, iactabat quo-
dammodo cum dixit. Memento do-
D mine

COMMENT. IN

mine David, & omnis mansuetudinis eius. Potuit quidē Ezechias suis temporibus, ut quibusdam videtur, tale quidpiam commemorare, ex cōscientia sanctē administrati imperij. Nam & populares homines restitutum erat legibus Mosaicis: & diuinum cultum totamque rationē veteris religionis mirum in modū prouexerat. Id autem quod orabat, temporarium erat beneficium, vita scilicet longior: et eius progande legitima causa. Orbus quidem erat, quod historia quarti reg. prodit, & viuens annos quindecim à morbo, filium Manassē heredem regni reliquit, natū annos duodecī. Magnae autē curae illi erat, ne regis David posteritas, cui faelices
illae

PSAL. 38. 26

ille fuerant promissiones in ipso dēficeret. Christianis non eadem ratio proposita est. Quorum promissiones caelestes sunt & aeternae, in quas nullum ius sit naturae corporeae & continuo intermoriēti. Vnde & Christus apud Lucam. Quis autem vestrum habens seruum arantem aut pascentem, qui regresso ab agro dicat statim, transi & accūbe, ac non potius dicat illi, para quod caenam: ac praecinge te, ac ministra mihi donec edero & ce. Num gratiam habebit seruo illi quia fecit quae imperata fuerant? Non puto. Sic & vos cū feceritis omnia quae praecpta sunt vobis dicite. Serui inutiles sumus, quae debuimus facere fecimus. Sed magis

COMMENT. IN

na est ijs temporibus adhibenda pro-
 uisio, ne fortasse heretici honesto ac
 probabili nomine, errorem nobis ob-
 iiciant. Alia quidem est de recte fa-
 ctis temeraria praesumptio: quae pro-
 pria opera iactanter commemorat: &
 haec quidem pharisaorum est, & eo-
 rum quos scriptura פְּעִילֵי אֵוֶן idest,
 operarios iniquitatis appellat. Quos
 ego non tantum crassos illos peccato-
 res existimem, qui aut adulterijs, aut
 parricidijs, ceterisq; grauioribus fla-
 gitijs se addixere: sed & eos omnes,
 qui totam christianam vitam mer-
 cedem & questum arbitrantur: &
 tanquam vili precio conducti, supre-
 mam felicitatem emolumento meti-
 untur. Caterum sancti viri suorum
 bene-

PSAL. 38.

27

benefactorum memoria repetunt in-
 terdum: quod eorum commemoratio
 diuina gratiae, & profussa illius bo-
 nitatis sit commedatio quadam: quae
 fiduciam in animis sanctorum gignit
 accedendi ad Deum. Secunda ad Thi-
 moreum, 4. Paulum exultantem le-
 gimus: & quasi triumphos agentem.
 Sancta enim operum fiducia audaci-
 or factus, inquit. Bonum certamen
 certavi, cursum consumaui, fidem ser-
 uaui, de reliquo, reposita est mihi co-
 rona iustitiae, quam reddet mihi do-
 minus in illa die iustus iudex. Quae
 uis ergo superiorem illam sententiam
 de pertinaci a bonis silentio tanquam
 inanem & leuem reijciant quidam,
 (quod regis dignitatem & integritatem

tem & innocentiam non satis videatur rueri) magnam tamen in se habere videtur verisimilitudinem. Alijs fortasse probabitur alter huius loci sensus: qui partim à lingua lubricitate, partim ab animi bene cōpositi sancta formidine ducitur. A bonis itaque silet sanctus propheta: quòd de de nulla re, nec bona quidem, loqueretur: ne ab optimis loquendi initijs, ad graues fortasse & indignas querelas prolaberetur. Quis enim ignorat eam esse humanae linguae lubricitatem, ut tametsi orationis initio sancte circumspecteque loquatur, ipso tamen loquendi decursu, nec modum aliquem seruet, neque à diuinis interdum abstineat contumelijs, neque
ab

Acerbū
vindictae
genus.

ab iniuria proximorum cesset? Adeò quidem precipites sunt illius motus, ut raro cōtingat eam moueri sine casu aliquo et plapsione. Sint nobis exēplo amici sancti Iob, qui, ut refert historia sacra, tāta fuerūt animi pietate in hominem sibi amicissimum: ut cū primò in fœlicitatis, & afflictæ fortunæ sanctissimi viri fama p̄crebuisset, & ad illorū peruenisset aures, uenerint singuli de locis suis: non dubito quin ut omnia beneuola officia et diligenti cultū amico tribuerēt, et blādiioribus verbis afflictū consolarentur. Cumq; leuassent procul oculos, neq; hominē agnouissent (adeo illius faciē totūq; corporis habitum aduersa fortuna mutauerat) exclaman-

COMMENT. IN

tes profusis lacrymis, magnam doloris significationem dedere: & amici incommodum deplorarunt. Scissis deinde vestibus, conspersisque puluere verticibus, patrio ritu, septem diebus septemque noctibus, cum sancto viro humi sederunt. Grauisissimus tamen & intolerabilis amici dolor ita illorum fauces praeclusit: ut omnem facultatem loquendi illis ademerit: & ad tantam amici iacentis atque prostrati miseriam & afflictionem prorsum linguae torperet. Insigne profecto pietatis opus erat: ut qui amici corpus intuebantur plenum ulceribus, & vermium morsibus laniatum atque consumptum, vestes etiam ipsi dilacerarent: et qui illum sedentem in sterquilinio viderent: ipsi etiam

verti-

PSAL. 38. 29

vertices puluere sedarent. Sed illud rare cuiusdam amicitiae indicium fuit, quod cum amico propter doloris acerbitatem verba defuisse intelligeret, neque ipsi vocem ullam pro dolore emittere potuerunt. Tempestiuum sane silentium, & summa cum pietate & prudentia, consilioque susceptum. Sed potiusquam soluto silentio loqui ceperunt, ea pietatis opera egregia quidem atque praeciosa, quae antea fecissent, verbis & oratione sedarunt. Multa enim historia sacra reprehendit acerrime eorum quae in sanctum virum homines, nefarie & impudenter contumeliose iecere. Praecipiti proinde sermone & temerario linguae motu, quae summa cum laude fecerant, ut patriam defen-

D 5 rere,

COMMENT. IN

rere, puluere conspergere capita, in terra sedere cum afflicto, subito miserere. Satius prater ea fuisset phariseo illi euangelico à bonis cū sancto propheta silere, quam egregia pietatis opera quæ fecerat, apud Deum in templo inuerecunde commemorare. Et quidem si ea tantum longa repeteret oratione quæ gessisset pietatis opera, omnium bonorum auctori gratias habendo, esset ut cunque ferendum. Sed ab optimis inijs, nempe à gratiarū actione, & grata recordatione diuinorum beneficiorum, in apertam proximi contumeliam labitur, dicēs. Non sum sicut ceteri hominum: raptores, adulteri, velut etiam et hic publicanus. Iacobus apostolus cano
nica

PSAL. 38. 30

nica epistola cap. 3. quo loco de coërcenda lingua, multa sancta, piè, atq; eruditè disseruit: sic inquit. In ipsa benedicimus Deum & patrem: in ipsa maledicimus homines: qui ad imaginem & similitudinē Dei facti sunt. Et ex ipso ore procedit benedictio et maledictio. Creauit quidem artifex rerum Deus linguam, quemadmodum cetera omnia quæ finxit, in optimos atque excellētes vsus. Sed tanta est humana linguæ lubricitas atque temeritas, ut à diuinis laudibus, ad proximorum conuicia feratur: & à benedictione, hoc est, à præconio diuinæ bonitatis, ad congerendum maledicta, & proximi dignitatem ledēdam interdum pro labatur.
Pru-

COMMENT. IN

Prudenti itaque consilio sanctus va-
 tes, ceterique omnes qui filij Dei ap-
 pellantur & sunt, pertinaci silentio
 optimis etiam in rebus, mobile & in-
 quietum membrum coërcent. Ha-
 bēt enim illius naturam exploratis-
 simam. Nam cū in lubrico versetur,
 fit aliquando vt à bonis & optimis
 sanctaque & circumspecta oratione
 in cōtumelias proximi et impias cōdi-
 toris labatur blasphemias. Tum pre-
 terea & à bonis filet sanctus David,
 hoc est, ab increpatione temperat im-
 proborum hominum: qui illum male-
 dictis & conuicijs lacefferent. Nam
 bona fortasse appellat quoscunque ad
 rectē viuendum præcepta, & cohor-
 tationes. Accidit autem frequenter,
 que-

PSAL. 38. 31

quemadmodum rerum vsus satis pro-
 bare videtur, vt pietatis doctrina ni-
 hil proficiat. cum improborum impie-
 tas vires collegit & robur. Ob eam-
 q; rem satius videtur interdum tace-
 re, quam docere: & pietatis omnia
 gubernacula abijcere, quam mul-
 torum excitare malevolentiam. At-
 que ita sancti Dei homines sæpe ab
 officio docendi conquiescunt, cum se
 nihil proficere vident. Fuit iam olim
 à sanctis patribus multis volumini-
 bus declaratum, fraternam correcti-
 onem adhibendam, sed ijs tātum qui
 possint & velint curari. Nam vt ho-
 mini mortuo, aut ad mortem agrotā-
 ti stultum sit artis medicæ adhibere
 remedia: ita etiā & ijs, qui, cum mul-
 tis

COMMENT. IN

ris & grauissimis animorum egritu-
dinibus teneantur, curari renuunt,
& caelestem aspernantur doctrinā,
& pro oblato pietatis officio, nomen
& dignitatem nostram ledunt. Sic
Christus R. N. fratrem corripere iu-
bet, sed tempestiuè & adhibito de-
lectu, id est, tum maxime cum ali-
qua elucet spes reuocandi proximū
ad melioris vitæ frugem. Si te audie-
rit, inquit, lucratus es fratrem tuum.
Quid verò si me non audierit? Quid
si pro suscepto pietatis opere, inuidiā
tantum mihi conflauero? Silendum
utrique à bonis erit. Nam sublato le-
gis fine, & illius felici exitu, & le-
gis ipsa obligatio quodammodo sub-
mouetur: illis in rebus maxime, quæ
ad

ad singulare cuiusque nostrum &
priuatum bonum pertinere dignos-
cuntur. Itaque postulat diuina iusti-
cia, id etiam interdū exigit impiorū
hominum petulantia & procacita-
tis morbus, vt homines sanctitate vi-
tæ & doctrina præstantes, à bonis
fileāt: cessentq; ab officio instruendi
et erudiēdi. Vt n. multis alijs ratio-
nib⁹ De⁹ ab im. p. bis suplicia sumat,
illa tamē est in arcanis literis tāquā
summa vindictæ ratio expressa, vt
qui ceteros ad diuiniorem vitam co-
lendam docere possunt & institue-
re, à bonis fileant, linguam coërce-
āt, doctrinam denique pietatis pror-
sus occultent. Nemo qui sanctorum
prophetarū lectione, vel mediocriter
fuerit

Lubrici-
tas lignæ

COMMENT. IN

fuerit instructus, ignorat, sacros vates inter grauisimas diuinæ vltionis partes, illam præcipue cõnumerare, de qua & sanctus David præsentis carmine edisserit, nempe vt sancti homines sileant à bonis, infestetque peccatores & stultum vulgus fames & sitis vrgentissima audiendi verbum Dei. Est quidem Deus Opti. Ma. ad eò nostræ salutis cupidus: vt sanctorum animos ad prædicandum verbum frequenter excitet. Et tamen cū iniurias sibi illatas vlciscitur, illorū comprimit linguas, & fauces præcludit. Sanctus propheta Amos ca. 8. populi israelitici sceleribus expositis, silentio & taciturnitate illius plectit stulticiam & dementiam. Id quod

aposto-

PSAL. 38. 33

apostolos etiam fecisse Act. cap. 13. legimus. Christus M. V. nouam legem quã secum è cælis detulerat, ingenti omnium admiratione, apud populares, suos affines & notos propria in patria prædicabat: & tamen hoc tantum beneficium, stultis & dementibus erat offendiculo. Sic habet Mathæus cap. 13. Et offendebantur in eo. Statimq; subiecit. Et nõ fecit ibi virtutes multas: propter incredulitatem illorū. Subtraxit enim miracula & verbi prædicationem, & tandem à bonis tempestiue siluit, cum sancto patriarcha David. Silēt postremo sancti homines, quòd exploratum habeant vndecunq; sparsos sycophantas & nefarios Corycæos. qui illo-

E rum

COMMENT. IN

rum, vt Paulus dixit, velint explorare libertatē. Magno enim conatu & studio obseruant, nunquid sanētis hominibus quidpiam non recte dictum excidat. Vt quidem olim Corycai, per Asiae portus interspersi, quid rerum, mercatores ferrent, quōue nauigarent subauscultabant, & insidias illis inter saxa oculiōraque loca moliebantur, adoriebanturque egressos portu, & bona illorum diripiebant: sic etiam, proh dolor, à nonnullis intimis ciuitatum, templorumque visceribus, interdum fieri videmus. Hi enim amicitiae necessitudinisque praetextu, aut alio honestiori habitu, subauscultare solent: si quidpiam per negligentiam aut incuriam, bonis viris exci-

PSAL. 38. 34

excidat, statimque in illorum innocentiam grassantur, & ad principes & magistratus deferunt: quae illi ne cogitarunt quidem. Cum Christus Iesus Apostolos, quos vnice diligebat, ad promulgandum euangelium mitteret, & sinceritatem columbae, & serpentis prudentiam, illis magnopere commendauit. Nam quemadmodum columbinae sinceritatis est, euangelium sine inuidia ceteris annūciare opportunè: ita & ad prudentiam serpentis spectat tempestiuè tacere, & silere à bonis. Nam solet hoc prudentiae genus, impios homines de spe conatuque depellere: & illorum nefaria studia vindicare. Itaque istorum hominum improbitatem, fraudes,

E 2 &

Delatorū
pernicio
sum ge-
nus.

COMMENT. IN

Et insidias, sancti homines, quando alia ratione non datur, silentio fugiunt. Ergo cum tam profundo silentio à querelis sanctus vir se cōtineret, incrudefcebat dolor internus, totus que turbabatur vehementi quadam commotione Et agitatione. Atque hæc est significatio huius verbi וַיִּשְׁתַּקֵּץ sequēti vero carmine id magis expressit. Incaluit cor meum intra me, et in meditatione mea exardescet ignis. Ita enim nobis accidere solet, cum dolore affecti, Et à querelis temperamus, Et spiritum continemus. Spiritus enim cōtentus, vt Aristoteles autor est in problematis, sectione. 27. calescit doloris incitabula, contracto introrsus calore, quo potissimum vis doloris

PSAL. 38. 35

doloris intenditur. Dum itaq; se contineret à quæstibus, atque inde spiritum quoq; cohiberet, interna omnia excoquebantur tantò vehementiùs, quantò se vehementioribus dabat cogitationibus.

Loquutus sum in lingua mea, notum fac mihi domine finem meum, & numerum dierum meorum quis est, vt sciam quid desit mihi.

PRior huius carminis pars, longe diuersa ratione ab Hebraeis autoribus Et Latinis exponitur. Hebræi enim arbitrantur, lingua loqui, idem

COMMENT. IN

esse quod meditari, & lingua appellatione, profundiores mentis cogitationes exprimi. Hoc argumento ducti, quod arcana litera, curam quandam & meditationem, lingua videntur tribuere. Ob eam rem fortasse, quod nullum sit animo coniunctius membrum, & ad declarandos animi cogitatus accommodatius.

Vel quod Deus sit inspector & testis nostrarum cogitationum, non secus, atque si lingua depromerentur. Vnde & apud Hieremiam pupilla oculi clamare dicitur. Et Moses cum nullam emitteret vocem audit: quid clamas ad me? Atque eo tropo à sancto David dictum arbitror. *Tota die iniusticiam cogitavit lingua*

PSAL. 38. 36

lingua tua. Igitur quoniam diuinis oculis omnia sunt aperta & exposita, quemadmodum cæteris membris locutio, ita etiam & lingua tribuitur meditatio. Mihi autem rem consideranti & expendenti, vero videtur similis id quod Latini interpretes circa huius loci explanationem attulere. Ita vt lingua loqui, nõ per tropum, sed iuxta proprietatem verborum sit accipiendum. Exprimit itaque presenti carmine vates, humana natura ingenium. Quisque enim apud se experitur, dum sentiente dolore se compescit, & à querelis & vociferatione continet, internum dolorem, propter adductas in superiori b⁹ causas magna accipere incrementa,

COMMENT. IN

adeo vt in voces & clamores absonos erumpere compellat. Cohibuerat se Regius propheta diu, ac multum, in tanta afflictionum mole, & quidem numinis beneficio represserat linguã, ea tamẽ ratione, qua filius Dei erat, & spiritalis homo: qui quicquid in eo corporeum est crassum atque concretum, tum rationi, tum maxime diuinis legibus obtemperare cogit. Vt autem homo erat corporea mole circumdatus, linguam in questus & lamentationes soluit, quasi nullus mœror dignus in tanta calamitate inueniri posset, Doloris tamen acerbitatem summa cum moderazione & temperatione animi, apud iudicem Deũ exponit. Locutus sum in lingua
mea

PSAL. 38. 37

mea, notum fac mihi Domine, &c. Duplicem ergo illam imaginem interioris & exterioris hominis, veteris & noui, de qua frequens est apud Paulum mentio, in sancto propheta, cœlestis spiritus nobis collustrandam animo & complectendam proponit. Ita Deus solet in sanctis hominibus, expressam filiorũ Dei imaginem nostris oculis obijcere: vt in illis facile possumus agnoscere erumpẽtes quasdam scintillas paternæ bonitatis. Nonnũquam vero humani ingenij, & imbecillitatis humanæ, certam effigiem: vt vtriusq; rei in sanctis hominibus accipiamus documenta. Sit nobis exemplo Petrus apostolus (lẽtius enim disputantur quæ sunt obscuriora sine appositione

COMMENT. IN

positione exemplorum.) Erat in Petro, nunc quidem, admirabilis animi constantia, nunc vero, leuitas incredibilis. Ita vt leuissimo tentationis flatu animum desponderet, & contraheret, proderetque fidem. Nunc Christi Iesu praeceptis & monitis facile obtemperabat. Cum verò humana in se natura imaginem exprimeret, decretis se opponebat diuinis, tunc maxime cum Christus Hierosolymam ascenderet, acerbam mortem, & omnem suppliciorum vim nostrae dilectionis causa subiturus. Idem dixerim de sancto Iob, vt ceteros omitterimus Apostolos. Idem de sancto propheta Dauid, in quo vno indicia magna & aperta liceat intue-
ri

PSAL. 38. 38

ri dignitatis atque praestantiae filiorum Dei: frequenter etiam imaginem illam, quae sit certa veteris Adami recordatio. Itaque cum linguam comprimeret tanto studio, prior illa filiorum Dei imago oculis obiecta, nostras omnium quodammodo mentes animosque pulsabat. Cum tandem in questus linguam soluit, & in clamorem & voces erumpit, prouocante graui corporis dolore, expressam veteris hominis imaginem nobis obiecit contuendam. Notum, inquit, fac mihi Domine finem meum, & numerum dierum meorum, quis est, &c. Verba sunt languentis animi, & praenimio dolore, & acerbissimo grauioris aegritudinis sensu

COMMENT. IN

sensu concitati quodammodo & cō-
 moti. Nam quod optat pater cælestis
 illi aperiat, quando sibi è vita sit exce-
 dendum, hominis est vehemētius ex-
 optantis è miseria ista & infelicitate
 demigrare. Frequenter etiam contin-
 git, vt sancti homines, plurimis inci-
 tati & prouocati causis & rationi-
 bus, finem vitæ præstolētur. Partim
 humana miseria, & malorum pon-
 dere, labentiūq; rerū vanitate, Par-
 tim, diuino consilio, & afflatu spiri-
 tus, in istiusmodi appetitiones illorū
 animos quodammodo coniiciēte &
 impellente. Vident enim nihil esse in
 vita ista, quod verum asserat gaudiū:
 omnia esse turbida, molesta, aspera,
 confussa. Obeamque rem, ardentius
 orant,

Vita te-
 diū qui-
 b^o ex cau-
 sis oria-
 tur.

orant, liceat illis per Imperatorem a-
 liquando è militia discedere. Postu-
 lant illis innotescat, quantum eui su-
 perfit, quantumue temporis in mise-
 ria ista & exilio sit agendum. Neq;
 enim sancti, quemadmodum ceteri
 mortales, animo franguntur propter
 vitæ cupiditatem: quæ si manet, angō-
 ribus illos conficit: dimissa verò, om-
 nibus molestijs liberat. Vehementer
 itaq; reformidant, in vita tam acer-
 ba, tam turpi commorari. Nam quid
 sit per Deū immortalem in vita hac
 misera & calamitosa, quod sanctis
 velit, aut possit, adferre præsidium, aut
 animi solatium vt illam summopere
 complectantur, & mortem tanquā
 miseram pertimescant? Sunt omnia,
 si

COMMENT. IN

*si rectè animaduertamus pijs homini-
bus aduersa, diuitia, opes, imperia, vi-
ta oblectamenta & vòluptates, ini-
quæ etiam leges, & nefaria instituta.
Sed finge. Sit in terris leue aliquod cõ-
solationis & præsidij genus. Illud san-
nè, corpus fortasse inuabit, crassiorè
& viliorè hominis partè: animum
verò, vnde totus censetur homo, non
ita. Quid q̄ ea, quorum specie morta-
les detinentur, & leuiorè aliquam
consolationè potuissent adferre, cer-
tissima sunt humanæ infelicitatis &
miseriæ argumenta. Nonne pulcher-
rimæ vestes, & cultior ornatu friga-
ris algorisq; incõmoda declarât? O-
pes atq; diuitia, nonne de fame atq;
siti, quib⁹, quasi duabus pestibus, per-
totam*

PSAL. 38 37

*totã vitã infestamur, aperte testatur?
vrimur quidè frigidis: sed ad depellē-
dos æstus. Calida frequenter adhibe-
mus: sed ad propulsandũ frigus. Mul-
ta libens prætermitto, ne tædio fortas-
se Christianũ lectorẽ afficiã: de corpo-
ris salute, de mutuis amicitijs, de inte-
stino & exitiali odio. Nascuntur pro-
inde ab istarũ rerũ certâ et exactâ co-
gnitiõè, piorũ animorũ voces illæ, po-
stremi mæroris plenæ. Heu me, quia
incolatus meus prolongatus est. Et i-
terum. Tædet animam meam vitæ
meæ. &c. Sed & à diuino consilio
& providentiâ nascuntur frequen-
ter hæc sanctorum suspiria. Nam-
que pater ille indulgentissimus, qui
magno studio & diligentia piorum
homi-*

COMMENT. IN

hominum. negocijs per omnia consu-
lit, exterius flagellat & castigat, pre-
mit & vexat, vt cū; ab ijs rebus qua
videntur, nihil vnquam consolatio-
nis accipiant: ad ea qua non viden-
tur sectanda & experēda excitet &
inflammet. Huius rei exemplū opus
non fuerit in aliquo vno sanctorū ho-
minum perquirere: cūm tota diuina
scriptura innumeris sit exemplis. dif-
ferta, eorum quibus in hac vita nihil
aut quā minimum Deus concessit.
dulce, tractabile, iucundum, cum ta-
men aduersa omnia semper experirē-
tur. Edoctus igitur sanctus propheta.
partim humana miseria & calami-
tate, partim diuina providentia &
consilio, & interioris spiritus inflati-
arden-

PSAL. 38. 41

ardenter orat, Pater cælestis sibi ape-
riat, quantum cui superfit. Vt ipsa
spes finis & interitus, vitæq; melio-
ris spectatio, dolores omnes sibi ab im-
probis hominibus, siue manu paterna
infectos, si non leuare, saltem lenire
possit. Vnum est postremò quod pios
homines in hoc genus appetitionis im-
pellat, quòd veritatē, dum in hoc mū-
do versantur, occultari nunquam pa-
tiantur, quemadmodum Act. 4.
cap. & Psal. 116. & Math. 10. legi-
mus. Mundus autem hic, quem fu-
gere nisi morte & interitu non valēt,
veritatē ipsam ferre non potest: quin
potius in bonos ac sanctos ita sauit
ac furit: vt omnem suppliciorum vim
intentet, ad eò vt piorum vita sit om-
F nium

COMMENT. IN

nium longè miserrima: & presentis-
 simum aduersus tantam malorū pro-
 cellam. remedium sit, ex hoc mundo
 eripi quàm citissimè. Nam quid fa-
 cient piæ mentes? Aut veritatem eu-
 gelij, certissimum religionis & pieta-
 tis præsidium, aduersus impios ple-
 na voce denotabunt, aut se contine-
 bunt, & verbi prædicationem cala-
 bunt omnino. Si veritatem aduersus
 mundi stultitiam & vanitatem obie-
 cerint, sequuntur illico cruces, & tor-
 menta grauissima. Si verò, compressa
 lingua, perpetuo silètio sceleratorum
 hominum improbitatem ferendã du-
 xerint: vehementius nihilominus ex-
 cruciantur. Nihil enim piæ mentes
 magis diuexat, quam euangelij veri-
 tatem

PSAL. 38. 42

tatem occultare. Illud etiam addam,
 sanctos homines finem vitæ interdū
 præstolari: vt præmeditatam habētes
 diem mortis, cū ipsa mortis imago il-
 lorum oculis obuersetur, de futuro iu-
 dicio & felicitate solliciti, non simul
 cum impijs ad securam impietatem
 prolabantur.

Ecce mēsurabiles po-
 suiſti dies meos, & sub-
 stantia mea tanquā ni-
 hilum ante te.

Superioris postulationis confirma-
 tio est. Orabat superiori carmine
 dicens. Notum fac mihi domine fi-

COMMENT. IN

nem meum. Quibus verbis, ut diximus, postulabat ex vita ista calamitosa & infelici eripi quam citissime. Huius postulationis veluti causam reddit & rationem exponit dicens, Ecce mensurabiles posuisti dies meos &c. Quae sunt à nobis in hunc sensum accipienda. Si vitam mihi eripias, nihil sanè magnum aut praestabile substuleris. Talis enim est vita ista: ut in eam tanquam in vnam voraginem cætus omniū malorum excesserit. Nam si dies amputaberis: mēsurabiles quidem sunt & breuissimi. Quicquid enim in mensuram aliquā cadit, breue sit & angustum necesse est. Denique si substantiam funditus deleueris, hoc est, totū hoc quod sum

in

PSAL. 38. 43

in mortem & in nihilum conieceris, nullius penè rei iacturā fecero: praesertim si mea natura exiguitatem & tenuitatem animaduertens, in amplitudinem & maiestatem tuae naturae mētis oculos extulero. Breue enim vita curriculum mihi praescripsisti: cum tu interim omnem excedas aeternitatem. Dictio itaque כפס mensurabile quidpiam significat. Et iudicio quorundā palmi mensura est. Aut quod alijs probatur, & mihi ad veritatem ipsam proxime videtur accedere, pugillus. Est enim כפס mensura, cuius in scripturis sacris frequenter fit mentio. Creditur autem media inter palmum, & spithamen, & semisis est, quia duplicatus assē, id est, pedis mēsuram

F 3 suram

COMMENT. IN

suram conficit: cuius dodrans spithamē est, quadrans palmus, illius autē longitudo, quātum capit manus clausa porrecto pollice per transuersum.

Breuitas
humanae
vita.

Breues denique & angustos citoque desituros dies nostros hoc genus mensurae significat: utpote tam modica re inclusos. Illud proinde quod ab antiquis de humanae vitae breuitate omnium penē iudicio sapiēter fuit animaduersum: praesenti carmine diuinus philosophus docet. Magnus me Heracle eius disciplina doctor, quae tota circa rationem vitae mortisque versatur. Est inquit hominis vita breuis & contracta: diesque modici a deo, ut pugillo, breui mēsurā, possint comprehendī. Et quod amplius sit de-
miran

PSAL. 38. 44

mirandum, si cum aeternitate diuinæ naturae componantur nihil sint. Nā quod veteres externae sapientiae cultores dixere, nullam nos occupare & possidere temporis partē, praeter illud nunc, non satis diligenter, ut arbitrator, ab illis fuit animaduersum. Habet enim dictio illa tres in ipso ictu literas, neque ad alterā peruenire possis non finita priori: neque tertia sonabit vnquam, nisi & secunda suo cursu transierit. Vix ergo contractiorem illam temporis partē possidemus mortales, quam veteres philosophi breuissima dictione exprimere cogitarunt. Labuntur enim humanae vitae dies procliuus multo, quā litterae & enunciatae syllabae.

F 4 trans-

COMMENT. IN

transuolantibus cuncta humana rapiuntur, instarq; torrentis rapidissimi fluunt. Abeunt dies nostri penè antequam veniant, neque consistere vlllo pacto possunt cū venerint, quē admodū quidā elegāter dixit. Hæc cū sanctus propheta intento animo secū cogitaret, eam ipsam vitæ breuitatem, & sapienter & eleganter exposuit, inquiens. Ecce mensurabiles posuisti dies meos. Iam vero illa, quæ de humana vitæ contractione prodidere nonnulli (per similem eam esse bestiolis quibusdam quæ teste Aristotele ad Hypanum Scythiæ fluuium nascuntur, neque ad perendinum diem vnquam perueniunt, quæ hac de causa dicatur ἐπιτελοῦσθαι καὶ ἀποτελεῖσθαι) nōdum

PSAL. 38. 45

dum meo iudicio rei exiguitatem vanitatemq; postremā adsequitur. Verius propriusq; eam sanctus propheta descripsit, cum humana vitæ dies pugillares, hoc est, breuissima inclusos mensura dixit. Tum verò maxime cū inanitatem quandā, & quasi nihilum illos appellauit. Obseruatiō à quibusdam inuenio: Hebræam vocem חַדָּשׁ & substantiam significare (vt sit substantia non tantum opes siue facultates sed & vitæ, et quicquid in vitæ dulce est & expetendum) & præstolationem, siue spem rei cuiusq;. Quorum sententia si nobis probetur, pertinet postrema hæc huius carminis pars, ad exaggerationem & amplificationem eorum, quæ de breuitate

COMMENT. IN

te & contractionem humanæ vitæ, & vanitate præterea rerum omnium periturarum, propheta dixerat. Substantia mea, inquit, nihil est ante te, id est, si totum æuum, vita, opes, delicia, integra salus, dignitas, honor, denique si totum id quod sum tecum cõferatur, proditur statim & quasi in lucem venit mea exiguitas & inanitas. Nam si de longa vitæ duratione agitur: dies mei, ut habet Psal. 101. sicut umbra declinauerunt, & ego sicut fœnum arui: tu autem, idem ipse es, &c. Quid enim aliud humanæ vitæ dies sunt quàm umbra, somnium, flatusq; leuissimus? Similes sunt excisso & solis ardore torrefacto fœno. Tu verò vanitatum omnium secu-

rus

PSAL. 38. 46

rus, æterno permanes seculo, nunquamquæ interituro. Est rerum humanarum memoria labilis & caduca: breuissimisquæ præscripta temporum curriculis. Nam quæ de te est, nulla aboleri possit temporum vetustate, utpote quæ per omnes res conditas sit effusa: ut ab æuo in æuum sempiterna transeat successione. Quod si opes meas, diuitias imperium, ceteraque, quibus humanus animus solet intumescere, ad tantam eamque magnificam diuitiarum tuarum suppellectilem refero, obscura omnia & exigua adeo mihi videntur: ut propter tenuitatem vix, aut ne vix quidem, appareant. Licet enim vbique rerum & locorum,

tuam

COMMENT. IN

tuam inuestigare amplitudinem, & magnarum copiarum abundantiam, de qua, res omnes condita passim testantur: in quibus relucet tua sapientia, bonitas, maiestas, imperium, & denique immortales opes & nunquam interitura. Si autem ⲕⲁⲛ substantia sit id est ⲟⲩⲟⲩⲟⲩⲟⲩⲟⲩⲟⲩⲟⲩ siue diuina, vt existimant quidam, se totum sanctus propheta cum Deo componit. Nam contentione ista & comparatione: propria exiguitas magis quam ipsa per se cognosci & intelligi poterat. Si me totum, inquit, cum ceteris rebus compono, quæ aliquam videntur habere comparationem, pluris me aestimo, maioremque de me opinionem concipio, quam vel tenuitas mea, vel ratio ipsa

Alia verbi interpretatio.

PSAL. 38 47

patiat. Si autem cum profundiori abisso tuæ essentia, meæ substantia, siue substantiæ cōtentio incidat vnam, tunc sane omni discussa ignorantia satis intelligo quàm nihil sit. Prudenter profecto ab antiquis tum philosophis tum theologis fuit animaduersum, diuinæ substantia magnitudinem tantam esse, vt omnem exuperet rationem nomenclaturæ. Cum tamen ceteris rebus, humani ingenii solertia, rationisq; singulari vi aptè accommodentur nomina: vt vnus ab altera fiat discretio. Quocirca, vbi omnia vnum sunt, quod nam ibi nomen proprium humana mens excogitare possit? Mercurius ille ter maximus qui arcanas literas, diuinioremque

COMMENT. IN

que philosophiam per omnia videtur imitatus: de inexcogitabili diuina substantia abyssso dixit. Quia rerum vniuersitas est Deus: propriū aliquod illius esse nomen haud possit. Quoniam aut omni nomine Deū, aut omnia, eius nuncupari nomine foret necessarium. Huic sententia magnam etiam Diuus Dionysius tribuit auctoritatem. Constantem enim affirmat: nullam mortales summo Deo appellationem accommodare posse, quae totam illius substantiam complectatur.

Ob eamque rem, veteri testamento essentia siue substantia nomen sibi usurpauit, cum dixit, Ego sum, qui sum. De qua re, multa apud Platonicos inuenire liceat, multa etiam ip-

sa

PSAL. 38. 48

sa Aegyptiorum veteri Theologia. Et Plato ipse vir summo ingenio, mortales omnes acerbè reprehēdit, quod praeteritum aut futurum tempus diuina naturæ accommodarent: cū omnium temporū plenitudinē, imo aeternitatem ipsam diuina substantia cōprehēdat. Sciēs ac prudēs omitto quae Proclus, & Iamblicus, de diuina essentia atq; substantia dixere: quod prima uas sit, quod praclarissima, quod inter ceteras res sola per se existat. Quorū iudiciū Philō ludæus, vir et ipse Graecè doctiss. & in omni genere philosophiae diu ac multū versatus, magnoperè pbauit. Qui in vita Moyſi, siue legitima periorē exodi locū exponēs, sic inquit ^{Dei cōpelatio, qui} Dicit, si quispiam rogauerit: Quis est.

te

COMMENT. IN

te misit ad nos? Qui est misit me. Ut intelligant quatum inter eum qui est, & eum qui non est, intersit. Iure itaque sanctus propheta, hac contentione & comparatione facta, in hunc modum de se ipso statuebat. Substantia mea tanquam nihilum ante te. Sunt qui credant, substantiam presenti carmine praestolationem potius & expectationem significare, quam essentiam aut subsistentiam rei cuiuspiam. Quorum iudicium si nobis probetur, vanitatis postrema damnat vates, non tantum res omnes humanas, vitam, opes imperia, caeteraq; quae ad cultum & ornatum corporis pertinent: sed & omnem humanam spem, quae rebus fluxis & perituris incumbat. Nemini enim

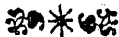
PSAL. 38. 49

enim, ut arbitror, obscurum est, omnes humanas expectationes, vel aduersa aliqua fortuna, vel ingruente morte extenuari atque decerpi. omnemq; nostram fiduciam, cogitationes, perfugia, alacritates, subito ac breui temporis momento euanescere. Hoc itaque studio et cogitatione: **R** propheta, caeteriq; summa pietate & innocentia homines, se ipsos comprimunt & deiciunt, & propriae carnis frangunt audaciam. Quae nisi incredibili diligentia fuerit contrita & compressa, necessarium est, aduersus diuinas leges impetiri quodam temerario se profundat. Atque hinc mortalis homo, praeclarum & egregium ad instituendam vitam & moderandos

G affe-

COMMENT. IN

affectus documentum accipiat. Magnū solet ad cohibēdam insolentiam nostræ carnis, pondus habere hoc genus contentionis, cum diuinis rebus. Solamq; diuina amplitudinis recordationem, & animos cōprimere posse, & omnem arrogantiam minuere: ut prostrati atque deiecti coram tanta maiestate, ex animo, cum sancto propheta, propriā tenuitatem fateamur dicentes. Ecce mensurabiles posuisti dies meos, & substantia mea tanquam nihilum ante te.

Verum-

PSAL. 38. 50

Verumtamen vniuersa vanitas omnis homo viuens.

Legunt quidā. Etiam vniuersa vanitas omnis homo viuens. Alij vero. Quam mera vanitas omnis homo viuens. Nam dictio ~~in~~ cuius significatio latissimè patet, tā varia lectioni occasionem præbuit. Parum refert hoc vel illò modo legas, siue per affirmationem siue per admirationē, modo genuinus huius loci sensus constet. Homo, inquit propheta, vniuersa vanitas est, siue omnis vanitas, idest, suprema qua nulla possit excogitari maior. Solet interdum scriptura sacra dictiones istas, Omnis & omne, ita vsurpare, ut collectivè significant non distributiue. Exod. 9.

G 2 Mor-

COMMENT. IN

Fortuna sunt animata omnia, quasi dicas. Magna iumentorum pars peste luodq; interijt. Atque in hunc modum Paulinū illud. i. ad Thim. cap. 2. interpretantur quidam: Deus vult omnes homines saluos fieri, vt nullū sit genus hominum tam ferum, tā inhumanum, tantopereque Deo despectum, ex quo non sibi aliquos selegērit. Significant hæ dictiones frequenter, rem suo genere integrā, consummatam, absolutā. Ecclesiastes cap. vltimo, Deum time, & mandata eius obserua, hoc est omnishomo. Quo loco Salomō exponit, quæ sit optima omnibusque numeris absoluta viuendi ratio: quibusue partibus constet. Perficerit, inquit, vita beata duabus par-

PSAL. 38. 51

partibus potissimum, quarum altera est timor Dei. Quo tropo solent Hebraei omnem cultum, singulaq; religionis momenta significare. Sapiēter enim Septuaginta pro timore constanter vertunt *timor Dei*. Prior ergo beata vite pars, à qua tāquā à primo fonte omnis pietatis ratio deriuatur, timor Dei est. Altera verò, diligens mandatorum Dei obseruantia. Ergo si Deum timeas, inquit Solomon, illiusq; mādata diligenter custodias, iure omnis homo appellaberis: hoc est integer, incorruptus, perfectus, & ipsa denique iusticiæ ratione, omnibus modis consumatus. In eum itaque sensum à R. propheta dictum arbitror, omnis vanitas, siue vniuersa vanitas,

Religionem siue pietatē.

COMMENT. IN

omnis homo viuens. Vt sit omnis homo viuens, is etiã qui inter mortales florere videtur, absoluta quãdã inanitas et consummata, sed & cũ dictio, **הוהו** vanitatẽ & nihilũ significet, pos sit locus hunc sensum reddere. Omne nihil siue postremum nihil, quicunque homo viuens. Hoc igitur Regij vatis, imò cœlestis spiritus iudicio, qui falli non potest, tanquam constitutum & definitum habendum est: quemuis hominum, potentem, opulentum, diuitijs opibusque florentem & beatum, vanitatem esse, supremumque nihil. Et quoniam pro vi uente, consistentem transtulere nonnulli, erit sensus. Homines quicunque in terris versantur, tametsi firmi

ter

PSAL. 38. 52

ter videantur consistere, nihil tamen esse, omnemque humanam gloriam, & quicquid ad humanam vitã pertinet falsum esse, mendax, futile, inane. Eam verò inanitatem consistentium siue viuentium idem R. propheta Psal. 36. eleganti quadam hypotyposi apertius declarat. Vidi, inquit, impium superexaltatum, & eleuatum sicut cedros Libani. Transiui, & ecce non erat: quesiui & non est inuētus locus eius. Cedrus vti que Libani, et quęcũq; alia arbor annosa magnis solet lateq; expansis ramis se præbère visendã. Huic ad simulat homines (quos cõsistetes siue viuētes appellat presẽti carmine) nobiles scilicet potētes, atq; florētes, qui nec sibi neq;

G 4 alijs

COMMENT. IN

alijs videretur facile posse eueri. A deo verò humana vita nihil habet stabile aut firmum, nisi ex animo illi fauerit Deus, vt subito perire & euanescere oporteat: & ad supremã vanitatem postremũq; nihil redigatur. Talis sane fuit Saul, Doeg, Absalon, Achitophel, Alexander, Iulius cæsar, & alij improbi & scelerati homines, tyranni, publicaq; libertatis oppressores: quorũ consilia & res gestas, tum prophana, tum sacra refert hystoria. Horum omniũ inuicta videbatur potentia, maximeq; firma felicitas, quos tamen ita videmus subito pessum iisse, vt suo iam malo agnoscant, quemuis hominem tametsi patẽrem atque florentem, summã esse vanitatem

PSAL. 38. 53

nitatem postremumq; nihil. Sed & illud gratiam habet venustatis, ad exprimendam humanæ vitæ vanitatẽ, quod à sanctissimo vate fuit adiectũ. Transiui, & ecce non erat: quæsiui, & non est inuentus locus eius. Iam videram florentem, & tanquam an nosam & indigenam arborem optimè radicatã, adeo vt sempiterna fructura felicitate videretur. Et ecce dũ respicio, euauit inanitas illa, dilapsumque est nihil. Ea q; ratione dispertit: vt me sædulo inquirente nullũ illius appareret vestigium. Solet enim diuinum iudicium hoc genus hominum, quos propheta consistentes siue viuentes appellat, & frequentiũ & facilius è vita submouere, vt mortales

COMMENT. IN

les agnoscant, totam humanam vitā
meram esse vanitatem : vt vel ea ra-
tione permoti, prudētius se gerant : et
innocētiae, pietati, virtutiq; studeāt.
Hominem itaq; vanitatem siue ina-
nitate[m] appellat propheta: quem Py-
thagoras rerum mensuram esse dice-
bat. Mercurius alterum Deum. Pla-
to miraculum maximum, oraculūq;
diuinum. Pythagorici omnes atque
Platonici, diuinam mentem terrenis
alligatam vinculis. Illud enim prae-
stantius philosophiae genus censendū
est; atq; excellētius, quod hominis mi-
seriam, calamitatē, et infelicitatē, in
mentē reuocat: quā[m] quod de illius
excellētia et praestantia disputās,
hominis dignitatem egregijs extollit
pra-

homo, mi-
raculum
philoso-
phis, Da-
uidi vani-
tas.

PSAL. 38. 54

praconijs. Quemadmodum enim ab
altero philosophandi genere ingentes
animos concipimus : ita etiam et ab
altero humani conatus reprimuntur:
et nostra retūditur arrogātia. Mul-
ta quidem sunt à cultoribus externa
philosophiae de humana miseria et in-
felicitate copiosè et eleganter dicta:
que longū esset referre. Aristoteles enī
sumus philosophus, vt ex m ultis pau-
ca colligamus, hominē appellabat im-
becillitatis exemplū, spoliū temporis,
fortuna lusum, incōstantiae imaginē,
inuidiae et calamitatis trutinam, re-
liquum verò pituitam atque bilem.
Antipho verò de eadem re dicebat. Antiph.
Humanam vitam nihil habere exi-
miū, magnum, aut venerandū, nihil
non

Aristote-
les de hu-
mana
miseria.

COMMENT. IN

non habere: paruum, imbecille, temporaneum, molestijſq; multis permixtum. Hac tamen omnia accuratius multo à sancto propheta fuerunt excogitata, toto hoc psalmo, præferi carmine maxime, cum singula humana vitæ momenta, sumã vanitatem, postremumq; nihil appellat. Quid enim homo habet quod supremæ vanitati obnoxium non sit? Expède animo singula illius studia, & vehementes ad res perituras magna cū voluptate applicatas occupationes; quacunq; siue ad mentem, siue ad corpus pertinent (vnã semper excipio animi pietatem), cōsuetudines, opinionēs, denique vitam ipsam, mihi aliud sanè quam vanitatem deprehēdes, & inanes

PSAL. 38. 55

nes quasdam curas, et sollicitudines, quæ illius imbecillitatem vehemēter torquent. Recole animo eam vanitatem iure supremam posse appellari: quæ nusquã adsequatur id quod maximè cupit. Paulus apostolus gentiũ doctor ad Rom. scribens cap. 8. singulas res, quæ toto ambitu nature cōprehenderētur, vanitati obnoxias cōstanter affirmat. Omnis inquit creatura vanitati subiecta est. Quæras fortasse ab Apostolo, quibus ex causis inanitatē appellet vniuersam creaturam, aut vanitati obnoxiam. Respondet ille, quod incorruptionem & immortalitatem semper meditetur, dum aliud ex alio gignit: quam tamē ante filiorum Dei exaltationem nunes quam

COMMENT. IN

quam adsequetur. Cum itaque irriti sint & inanes totius nature conatus, dum ipsam meditaturo immortalitatem: bene vanitatis postrema ab apostolo dānatur. Cum autem miser & calamitosus homo beatitudinē quamdam, & felicitatem, & certam animi quietudinem, vehementiū expetat omnibus in rebus & negocijs, tū publicis tū priuatis, quā tamen nunquam adsequetur, iure singula illius studia atque consilia postrema vanitatis damnentur. Laborat vt beatus fiat, vigilat, nauigat, studet: nihil denique aut assiduitatis aut sudoris est, quod non libenter subeat, dum falsam quandam imaginem beatitudinis secum cogitat. Quo circa, Salomon

PSAL. 38. 56

mon ille omnium hominum longē sapientissimus, quacunque in humana vita magna viderentur, praeclara, et expetenda, proprio iudicio atq; testimonio inania, falsa, leuissimaq; appellabat dicens. Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Statim verò à totius operis propositiōe, ea omnia connumerat quibus stulti homines vehementer oblectantur: quorūq; studio vehementiū affligūtur: adeo vt nullū penē fuerit voluptatis aut oblectamenti genus tota humana vita, quod eo volumine non commemorauerit: cui praeerea vanitatis notā non inuaserit. Labores itaque, studia, consilia congerendi opes atque diuitias, imò & longam ipsam diuitiarum suscep-

COMMENT. IN

pellectilem, vanitatem appellat. Con-
centus prætereà musicos, varia instru-
menta, amœnissimos hortos, ciborum
exquisitorum copiam, carnis oble-
cta menta postremam ducit vanita-
tem. Artes omnes & scientias quas
incredibili labore perdiscimus (quod
ego vehemētius demiror) leuitatis &
inanitatis conuincit. Non quod opti-
mæ artes & disciplina sint reiicien-
dæ, quibus humanum ingenitū vehe-
mēter excolitur, cum sint multa præ-
fertim in literis arcanis quæ exactam

Discipli- disciplinarum omnium cognitionem
narū cog- magnisperè exposcant. Nam si de re-
nitio arca rum contēplatione agitur, omnes pe-
nis literis nè parabolæ atque metaphoras à re-
necessa- rum naturis & proprietatibus desu-
riæ. mit

PSAL. 38 57

mit diuina philosophia. Quale est il-
lud. Renouabitur vt aquila iuuen-
tus tua. Sicut aquila prouocās ad vo-
landum pullos suos. Et illud etiam.
Quæadmodū desiderat ceruus &c.
Et iterum. Vade ad formicam o pi-
ger. Et in libro Iob cap. 38. & 39.
multa de rerū naturis disputat Deus.
Pleraq; etiam sunt quæ ad discipli-
nas rationales pertineant: quæ sciens
consulto prætermitto. Itaque cum sa-
pientissimus homo ingenuas artes &
disciplinas, vanas & futiles appella-
bat, tota inanitatis ratio ad humana
consilia, humanumq; animum sit re-
ferenda. Primò quod multa scire ap-
petat exemplo primorum parentum,
quæ minimè oporteat. Deinde quod

H ple-

COMMENT. IN

Studiorū
peruersi-
tas.

plerunque curiosis magis sit intentus
quàm necessarijs. Quod nusquā præ-
tereā, aut quàm rarissime optimos si-
bi mortalis homo in studijs literarum
præstituatur fines. Vix enim vnum aut
alterum inuenies, qui literis incūbat:
vt Deū autorem omnium rerū agnos-
cat, sed vel ad conciliandum sibi prin-
cipum benevolentiam, vel ad cumu-
landas opes, honoresque comparan-
dos, quæ omnia leuissima esse & ina-
nia ambigit nemo. Itaq; si hominem
ab ipsa appetitione euentitæ cuius-
dam & inanis felicitatis, ab ipsis la-
boribus & erumnis, voluptatibus, et
oblectamentis, à literarū studijs, me-
tariis: verū esse depræhendes oraculū
propheta dicēris. Vniuersa vanitas
omnis

PSAL. 38 58

omnis homo viuēs. Sed quoniā de vi-
ta ipsa humana dubitabunt fortasse
pleriq; an vanitas sit, visum est etiā
magnorum virorū autoritate & do-
ctrina: insuperabiliq; cōvincere ar-
gumento: vitam ipsam quæ tanta est
apud nos æstimatione: vanam qui-
dem esse, futilem & inanem, ipsum-
que nihil. Nam quid aliud sit mors
quàm nihil? cum sit postremus inte-
ritus, quo tolluntur omnia atque de-
lentur, præter vnum animum. Sic e-
nim à sapiētibus definitur mors, qua
si sit omnium extremum & naturæ
finis & dissolutio. Mors autem ip-
sa, si diligenter animaduertas, nulli-
bi quàm in humana vita cōperitur.
Relinquitur ergo humanam vitam,

H 2 vel

COMMENT. IN

vel ab ipsa morte sumendo argumen-
tum, nihil esse. Nam si ex eo iam tem-
pore miser homo incipit mori, hoc est,
in morte esse, ex quo mors in illum im-
perium obtinet, toto autem vitæ de-
cursu mors agit in illum, per totam er-
go vitam moritur. Singulis enim mo-
mentis, vitæ aliqua pars homini de-
trahitur. Cum autem detractioe ip-
sa fuerit absumpta, post mortem iam

Idem vi-
rg, et mor-
tis initium

erit non in morte. Itaque ex quo ho-
mo incipit esse in vita: incipit mori.

Est autem mors ipsa, supremum quod-
dam nihil. Quid igitur aliud huma-
na vita sit, quã suprema vanitas? Ut
est à sancto vate decantatum. Nun-
quam enim miser homo in vita est, ex
quo in corpore moriente versatur, ni-

si

PSAL. 38. 59

si dicas: in morte simul esse & in vi-
ta. In vita quidem, quod nondum to-
ta per mortem detracta sit: in morte
verò, quòd semper aliquid de vita de-
trahatur. Sed satis erit, vt arbitror,
ad ostendendam & declarandã va-
nitate[m] humanã vitæ, illud certa ra-
tione exposuisse, vitam cum morte i-
ta esse coniunctam: vt nullum sit hu-
mana vitæ momentum, quod morti
non sit obnoxium. Neque enim frus-
tra dicimur post mortem esse, cum to-
ta vita detracta est, nisi quia mors e-
rat humana vita: cum perpetuò ali-
quid ex illa detraheretur. Nam si ea
detracta, non est homo in morte, sed
post mortem, erat igitur in morte cũ
detraheretur, ac proinde tota vita

H 3 mors

COMMENT. IN

mors est, & inanitas, & nihil. Prudenti itaq; consilio sanctus vates, totum hominem, singulaq; illius bona, siue quæ ad corpus pertinet: siue quæ ad animum, quibus se beatum iudicat atque fœlicem inanitatem & vanitatem appellat, ipsumque nihil.

Verumtamen in imagine pertransit homo: sed & frustra conturbatur.

Comperio à. R. Maymoni in libro Morech Nebuchim annotatum וְיָצַק sculpsit esse. & eius rei imaginem significare: quæ aut nunquam existat, aut non talis sit: qualis esse videtur. Cuius sententiam, aliò propere
antes

PSAL. 38. 60

vantes, Hebraicè doctis excutientiam relinquo. Regius itaque propheta, de fugacitate humana vitæ dicturus, וְיָצַק pertransire dixit, ut eam imagini tenuissima, quæ nihil habeat subsistentiæ, ostenderet esse per similem. Multa sunt à viris sapientibus literis prodita, tum Græcis tum Latinis, de humana vitæ contractione, quæ cum sancti vatis oraculo magnoperè videantur consentire. Sophocles, postquam hominem mortalem & infœlicem dixerat: spiritum tantum & umbram esse affirmabat, totumq; humanum genus in diè sapere. Rectius tamen Aschylus, qui hominem dixit nihil magis firmum esse: quam umbram fumi. Homerus poëta præstantissimus

Homo, sumi umbra.

H 4 de

COMMENT. IN

de miseria & calamitate vitæ huma-
næ edisserens, quasi admirans inanes
& superuacaneas mortalium sollici-
tudines. præstantes quosq; & excel-
lentes viros, folijs similes esse dicebat.
Sed & sanctus Iob Spiritu Dei ple-
nus, eleganter sanè breuitatem huma-
næ vitæ describit cap. 14. cum inquit,
Homo natus de muliere breui viuens
tempore. Qui quasi flos egreditur &
cõteritur: et fugit velut umbra. Per-
inde ac si dicat. Pertransit in imagi-
ne. Potuisset quidem & sanctus Iob
cap. 14. & sanctus David præsentis
carmine, humana vitæ breuitatē &
fugacitatem, fulgentissimo syderi, so-
li scilicet, adsimilare, quòd perpetuo
in circulos torqueatur: nunquamq;
firma

PSAL. 38. 61

firma stabilitate consistat. Sed prudē-
ti maturoq; consilio, miseriam huma-
næ vitæ & breuitatem, umbra po-
tius quàm soli similit̃ esse dixere. Nã,
vt ex arcanis etiam prophane philo-
sophiæ constat, umbra nihil aliud sit,
quàm lucis intentæ vacuitas quadã,
quæ concreti corporis obiectu fit. Vt
igitur appellatione umbra, multis es-
se defectibus plenam humanam vitã
declararent, & cum omni vacuitate
bonorum coniunctam, umbram illã
appellauere: & sancti homines, &
veteres poetæ, atque philosophi. Nã

Apposi-
tissima s̃
militudo

quemadmodum umbra ipsa, speciem
quandam præ se ferre videtur huma-
ni corporis, quam s̃ propius contem-
pleris, membris omnibus destitutam

H 5 inue.

COMMENT. IN

inuenias, nihilq; habentem cum humano corpore cōmune, prater inanē illā effigiē, & mēdax simulachrū. nō secus humana vita à lōge conspecta, multa sane videtur habere: quæ solida appareāt, et plurimū videātur habere constantiæ & firmitudinis. Cuius rationem si certo & exacto iudicio expandas: nihil in ea aut fixum aut stabile deprehendas. Nam summæ voluptates & vitæ oblectamenta, quæ ab hominibus magna putantur, quorum gratia vitam ipsam gratissimam iudicamus, nonne verè sint umbra: & rerum imagines potius quàm res ipsæ. Si enim aut venientes voluptates aut abeuntes consideres, quid aliud queso post se relinquunt

Abeuntes
voluptates
spectā
de.

PSAL. 38. 62

quunt hæc omnia, quam tadium & molestiam, cruciatus, & acerbitates amaritudine plenas, felleque permixtas? Quid vero sit statuendum de diuitijs, de opibus, imperio, regno, dignitatibus, honoribus, inde liceat coniecturam facere, quòd homo ipse qui omnium istorum causa existit: in imagine pertransit & umbra. Sed & illud ad rem aperiendam magnum videtur habere momētum: quod sole in occiduas partes sensim inclināte corporū umbra multò vidētur esse maiores. Quæ quò magis crescūt, eò magis ad interitum festinant, & incredibili celeritate euanescūt. Ad eundē modū & humana vita: quæ ab infantia ad pueritiā, à pueritiā ad adolescentiā, indeq;

COMMENT. IN

indeq; ad iuuentutem, & rādem senectutem ipsam festinat, quò magis crescit, & in spacia viuendi proficit, eò magis ad interitum & finem accedit. Quicquid enim humanæ vitæ additur vt proficiat: id omne ab spacijs viuendi necessitate quadam demitur. Eleganter verò a propheta dictū est. In imagine siue in vmbra per trāsit homo: ita vt appellatio vmbre, & transeundi verbum, summam celeritatem ad mortem & interitū significent. Nam quemadmodum mul-
tis alijs in rebus humana vitæ vmbre similis esse videtur: ita & ea vna re maxime, quod semper labitur et fluit: neque magis quàm vmbre ipsæ consistat: quæ à corporibus prodeuntes,
nunc

PSAL. 38. 63

nunc quidem exiguæ apparent: nunc promouent suis spacijs, quousq; vespere accedente, quādo longissima sunt, subito pereunt & vertuntur in tenebras. Vnde & sanctus Iob, adducto loco, humanæ vitæ inconstantia multis imaginibus exprimens, postquam vmbra illam appellauit, de inconstantia & fugacitate illius intulit. Nunquam in eodem statu permanet. Qui enim infans est, sensim ad pueritiam accedit, pueritiam sequitur adoleſcentia, & iuuentus, à qua ad senectutem delabimur, omnium rerum confectricem. Fixum ergo statum hic habere haud possumus, quoniam transituri venimus. Nam & inter ceteras lethales plagas, hanc
vnam

COMMENT. IN

vnā propter peccatū humana natura accepit grauissimā: quod, ante scelus primorū parētū cōsistēte natura ipsa tēpora veloci cursu trāsirēt. Postq̄ ve rō deliquit, in lubrico cōstituta nequit vel vno tēporis momēto, in eodē statu pmanere. Hāc humana vite fugacitatē et breuitatē, flebili et maestissimo carmine. R. prophetaprosequebatur. psal. 101. dicēs. Dies mei sicut vmbra declinauerūt, & ego sicut fœnū arui.

Corporis
& animi
incōstan
tia.

Cū ergo duplici sit homonatura coagmentatus, quarū altera corporea est, altera vero cælestis atq; diuina, vnde totus cēsetur homo, mirū profecto videatur quod quēadmodū corpore infelix et miser cōsistere nequit: ita etiā certa quadā ratione neq; animo, ita

vt

PSAL. 38. 64

vt perpetuis mutatiōibus totus sit obnoxius. Neq; enim à vetustiss. philosophis sine magna ac prudēti animaduersione iactatū est: hominū quēq; mutari semper atq; deficere, ea ratiōe, vt nō idē sit infās qui puer, aut puer qui ^{Parmeni} senex. Nunquā enim cadē in se cōti-^{des.} net: sed nouus semp efficitur, vt Plato dixit, et vetera semp exiit: pillos. carnē, ossa, sāguinē, et corpus penitus vniuersū. Quid verò de ijs que ad animū pertinet sit iudicādū? Nōne mores, cōsuetudines, opinionones, voluptates, dolores, atq; timores iugiter mutantur? Nunquā, me herclē, ex ijs quidpiā idē & simile perseuerat, sed priora abolētur, noua succedūt, atq; adulescunt. Quinetiā & illud magis demu-

COMMENT. IN

demirandum sit, quòd inter ingenuas artes & scientias alia euanesçut, surgunt alia. Ita vt si disciplinarum & artium rationem consideres, non semper secundum animum idem simus. Sed & illud mutabilitatis & inconstantia huius maximum atq; certissimum indicium sit, quòd à virtute in peccatum frequenter prolabimur; à peccato verò si ad virtutem & meliorem vitam aspirare nitimur, quasi còtra fluminis icturn, frustra citra diuinum praesidium, conatus omnes adponere videamur. Est autè illud magna cum dementia & stultitia coniunctum, quod cum etas nostra semper eat qua cæpit, neque cursum suum aut reuocet aut supprimat, aut nos
velo

PSAL. 38. 65

velocitatis suae vnquã admoneat, sed tacita semper labatur: nos innumeris penè curis & sollicitudinibus negotijsq; implicati & constricti frustra cõturbamur, vt propheta inquit, hoc est, distrahimur atque discerpimur. Dum autem occupati sumus, vita ipsa festinat, accedetq; mors, cui, velimus nolimus, vacandum est. Clamat itaque ipsa vitæ contractio & breuitas incredibilis, protinùs esse viuendum, & perniciosas illas rerum periturarum curas prorsum reijciendas. Optima quæq; dies, clamabat nobilis poeta, miseris mortalibus eui Prima fugit. Quid igitur cunctamur? Quid cessamus? Nisi enim fugientem vitam occupemus subito dilabetur.

I labetur.

COMMENT. IN

labetur. Et cum maxime occupauerimus, fugiet tamen. Itaque citò hau-riendum est è vita, veluti ex torrente rapido, neque semper casuro. Et cum temporis celeritate vtēdi velocitate, certandum sit. Frustra itaque conturbamur in tanta temporum fuga, & lenti, nobis ipsis promittimus dies & menses & longam annorum seriem. Nobis enim occupatis circa res perituras & fluxas, senectus accedet: quę pueriles animos opprimet, ad quã imparati inermesque venimus. Frustra prætereà conturbamur, nam si summa diligentia & cura adhibita, eam consequeremur fœlicitatem, quam frustra stultitia finxit, ab ea tamen subito deturbati: in sempiternam mortē

☞

PSAL. 38. 66

☞ interitū cōiiciamur, quid tandem vtilitatis ex assiduis curis & afflictionibus nobis accedet? Frustra sanè auarus ille euangelicus per totam vitam varijs curis constrictus, & perturbationibus & sollicitudinibus quasi excessus, congerendis opibus, & implendis & dilatandis horreis operam dabat. Nam cum animo suo reputãti & expendenti quantam diuitiarũ copiam et vim domi haberet, tum ad vsus vitę necessarios, tum ad perfrũdas voluptates, terribilis illa vox & formadibilis insonuit: quę omnia illius studia, sollicitudines, & conatus inanes fuisse declarauit. Stulte: hac nocte animam tuam repetent à te: Quę autem parasti cuius erunt?

I 2 The-

COMMENT. IN

Thefaurizat. & ignorat cui
congregabit ea.

Et nūc quæ est expectatio mea?
nonne dominus: & substantia
mea apud te est?

Celebris est illa Posidippi siue Cra-
teris Cynici sententia. Tantas es-
se huius vitæ acerbitates, curas & sol-
licitudines: vt sapienti homini alterū
è duobus eligendum esset, si daretur
optio, aut non nasci scilicet, aut sta-
tim natum vitæ defungi. Quid enim
dulcius hominibus videatur, charissi-
mis filiis & gratissima sobole? Nemo
tamen ignorat, quin quanto liberorū
copia maior, tanto infelicior paren-
tum conditio sit. Quid enim aliud est
sobo

PSAL. 38. 67

soboles ipsa, quam curarum fons do-
mi natus, qui vitam agere sine metu,
cura, & angore, nunquam patitur? *Humane*
Fælices plerique & beatos se existi- *vite solli-*
mant, quòd liberos genuerint, filios *citudines*
procreauerint: quibus prospicere pos-
sint summa cura atque diligentia, in
quos spes dilatanda sobolis incūbat.
Nesciunt miseri genus hoc fælicitatis
anxium esse & sollicitum curarūque
plenum. Nam quis nesciat quantam
materiam laborum gignendo querūt
homines, quos aditus curis, et lachry-
mis, in suam domū patefaciunt: quan-
tū in se ius curis, doloribus, miseriæque
præbeant? Ducunt noctes insomnes:
sollicitos dies agunt: spes longas &
inextricabiles ordiuntur: diuitias in-

COMMENT. IN

defesso studio congerunt: cumulat o-
pes, vt charissimos filios suorum labo-
rum & sollicitudinum heredes relin-
quant. Quid autem miserius & in-
felicius quam arborem serere, qua te
per totam vitam exerceat: quam co-
lere inexhausto labore sit necesse: cu-
ius nullos dum visis aut seros fruc-
tus accipias: incertus quid tandē post
mortem futurum sit? Sed finge, bona
sit arbor, bonorūq; filiorum pater sis,
iugis te discruciat timor. Si verò im-
pū fuerint, sempiterno te dolore affi-
cient. Itaq; solamen semper incertum
erit, certa cura. Non eò hæc à nobis
sunt dicta, vt quispiam arbitretur
impium esse, in rebus etiam perituris,
parentes filijs prospicere. Hoc enim

¶

PSAL. 38. 68

& natura docet, & charitas suadet,
& iubet Apostolus. 1. ad Thimo. 5.
Qui suorum & maxime domestico-
rum curam non habet. & c. Sed illud
vanitatis plenum, summaq; cum de-
mentia coniunctum censeat scriptura
diuina: quòd liberis perpetuò laborēt
parentes: & circa res fluxas & peri-
turas tanto studio incumbant, vt spi-
ritales & cælestes prorsus fastidiāt: q̄
seipsos propriāq; salutē negligant: q̄
filijs ingentē vim diuitiarū & opum
cōgerant: de rebus autē ad pietatē chri-
stianā pertinētibus nusquam illos in-
struāt: q̄ nō vereātur leges et mādāta
diuina trāsgredi & contēnere: vt il-
los magnificè copioseq; ditēt. Sapien-
tiss. ille iuuenis Salomō. 2. Eccle. cap.

¶ 4 cum

COMMENT. IN

Salomōis
solicitu-
do.

cum vanitatem humanae vitae multis modis insectaretur: illud inter cetera dixit, quod nostro instituto videtur ac commodatissimum. Detestatus sum omnem industriam qua sub sole laboravi: habiturus heredem post me quē ignoro sapiens ne futurus sit an stultus. Nam si sapientem heredem fuero nactus, quae ego summis laboribus congepsi, fortasse ipse fastidiet, quæret noua: noua capiet, noua molietur. Si temerarium & stultum, perdet, dilapidabit, quæ summis curis & sollicitudinibus illi reliqui. Tradidit Salomon Roboamo filio amplissimū regnum: & opulētius multo quàm à patre Dauide accepisset. Cuius maiestatem & gloriam Roboamus minuit:

¶

PSAL. 38. 69

& detrimento affecit. Octavius Caesar ornauit urbem: Nero eam vastauit. Collegerat Pompeius ingentem vim pecuniae in publicum arariū: Caesar vero, vna die, totum ararium exhausit. Quod de liberis procreandaq; sobole & heredibus diximus: idem etiam de conscribendorum librorum cura dicendum arbitror: quos tanquā charissima pignora vehementer diligimus. Diebus & noctibus te ipsum excrucias: nullumq; intermittis tempus vt plena volumina posteris relin-
quas: vt cum literis tuas cogitationes commiseris, celebrem etiam tui memoriam ad aternitatem mittas: at vero fieri potest vt scriptaturae in manus stultorum hominum veniant, qui in-

I 5 de

COMMENT. IN

de vel hæreseos semina capient, vel irideant, contēnant, quæ tu tātis laboribus & vigilijs congeſisti. Itaq; , vt ad institutū redeamus, sanctus propheta spiritu Dei plenus: quæ breui versiculo mortales docet, hæc potissimū esse videntur. Primò, mortalis homo agnita vanitate tantorū laborum intelligat Deū Opt. Max. potio- rem esse liberorū patrē, q̄ sit pater ipse. Intelligat deinde, liberos vt corpus habent, ita etiā & animū habere. Ob eamq; rē, dandā esse operā, eorū mentes potius bene habeāt: quā corpora. Iubet enim Paul. ad Ephes. 6. liberos erudire in timore Dñi. Intelligāt potremò, liberis nō tēporaria tantū necessaria esse, sed spiritalia & æterna

multo

ἀγαπᾷ
πατέρα

PSAL. 38 70

multo magis: vt sapientia, iustitia, timor Dei, charitas, ceteraq; id genus. Quo circa, iusti hominis atq; verè sapiētis, ea semper debeat esse cura præcipua: vt ante omnia pro testamēto et legato filijs Deū propitiū relinquat. Id fiet, si hæredes ipsos de sectāda pietate instruxerit, & in timore Dñi educauerit dū viuit. Nā si Deū habuerint propitiū nihil non habeant: neq; illis deesse possint quæ sunt ad tutelā vitæ necessaria. Sāctus Isaac Genes. 27. Filium suum benedixit, ac Deum illi propitium reliquit: id quod rerum exitus declarauit. Tobias sanctus moriturus filium charissimum, de veræ pietatis ratione, multis modis instruxit. Iob pro filijs sacrificia

quori-

COMMENT. IN

quotidiana offerebat. Huc igitur sūt
 reuocandæ cura omnes & sollicitu-
 dines eorum hominum, qui stulta &
 superuacanea diligentia liberis hære-
 dibusq; prospiciunt: prorsum ignorā-
 tes quales futuri sint ij: quibus diui-
 tias & opes, per totam vitam conges-
 sere. &c. Rebus igitur omnibus in
 hunc modum habētibus, inquit pro-
 pheta. Quæ nunc tandem erit expe-
 ctatio mea? nonne Dominus. & qui-
 dem substantia mea apud te est. Cum
 tam aperte pronunciauerim mortali-
 um vitam, & quæcunque moliūtur
 homines, vmbra esse & vanitatem
 postremam, quæ tandē erit expecta-
 tio mea? quid expectē in rebus cadu-
 cis? In quibus si meam spem collocarē
 extre-

PSAL. 38. 71

extenuaretur statim & euanesceret.
 Ne igitur suspensus & incertus, ob-
 scura spe, & cæca expectatione à re-
 bus caducis pendeam: substantia mea
 apud te est, hoc est, quicquid sum &
 viuo, in te vnum tuiq; amorem & di-
 lectionem incumbet. Appetant alij
 diuitias, & opes, vt libet, quibus nul-
 lus in terris statuitur finis: ego enim
 hæc omnia fastidians, in spem cogita-
 tionemq; meliorem inductus, meip-
 sum, quantus quantus sum, totū tuæ
 fidei bonitatiq; committo.

Ab omnibus iniquitati-
 bus meis erue me: op-
 probrium insipienti de-
 disti me.

Nasci

COMMENT. IN

N Ascitur sæpe ex diuino flagello
 ipsa sceleris & peccati cognitio.
 Contingitq; frequenter, vt occulta fla-
 gitia, quæ mentem humanam fugie-
 bant, diuinis castigationibus quasi in
 apertam lucem & memoriam homi-
 num reuocentur. Et quâuis filij Dei
 longe sint aliquando ab omni graui-
 ris sceleris & peccati conscientia, cū
 tamen à Deo acerbius corripuntur;
 uehementer pertimescant, ne digna
 fortasse suis sceleribus patiantur. Ob
 eamq; rem, sua sibi scelera remitti ar-
 dentius orant. Sciūt enim, diuinis in-
 structi oraculis, exempla diuina iusti-
 tiæ in homines nefarios et flagitiosos,
 & qui grauissimis sceleribus Deum
 prouocauere, frequētius proferri. Ne
 que

PSAL. 38. 72

que ignorant peccata ipsa, causas sa-
 pissime secum adferre morborum &
 egritudinum, quibus genus humanū
 diuexatur. Paulus enim Apostolus
 Corinthios de re ista diligēter instrue-
 bat, dicēs. Propter hoc inter vos mul-
 ti infirmi, & imbecilles, & dormiūt
 multi. Quo loco, eos acerbè increpat
 qui citra delectū aliquem, ac proinde
 indigne & imprudēter, ad sacrā cō-
 munionem accederent. Neque dubi-
 tat Paulus quin huius tanti flagi-
 rij causa, grauissima pestis & lues in
 populum Corinthiorum grassaretur.
 Christus Iesus M. V. curatum à se
 hominem hortabatur, ne in anti-
 qua scelera denuò relaberetur: ne for-
 sitan deterius aliquid illi cōtingeret.

Eius

COMMENT. IN

Eius testimonium & apertum de re ista iudicium, abundè sufficiat ad firmandam nostram sententiam, nempe morbos & grauiores agritudines frequenter ex peccatis oriri. Vix vnquã comperies hominem quempiã à Christo Iesu in pristinam fuisse salutẽ restitutum, quin prius animo mederetur, quam corpori. Quod si res ipsa nõ esset testimonijs sanctarum scripturarum fulcienda, sed argumentis ex intima philosophia conuassitis, posset hæc nostra sententia multis et magnis rationibus confirmari. Itaq; vt multa prætermittamus quæ ad rem probandam potuissent adduci, illud sane insuperabile videtur argumētum, quòd integra valetudo, quemadmodum

PSAL. 38. 73

dū prodidère artis medicæ periti, humorum concentu quodam & concordia constare videatur: quæ si vlla ratione perturbetur: necessum sit rectã ipsam valetudinẽ perturbari, & humanum corpus graues incurere agritudines. Accidit autem frequenter, arcano quodam natura, humorum illam concinitatem: lædi atq; dissolui grauiori aliquo scelere & flagitio. Consequitur enim peccatum omne, necessitate quadam, animi cõtractio & mæstitia, & interior cruciatus, qui corporis vires & facultates & rectam denique valetudinẽ prostertere sufficiat, id autem frequentius cõtingat eis sceleribus: quæ vel ad corpus maxime pertinent, vel cum cor-

Dissoluitur anima corporis peccatis.

K pore

COMMENT. IN

pore nonnihil habent comercij. Itaq;
 & natura ipsa ita ferente, & quod
 omnium est maximum diuina proui-
 dentia res ita moderante: sequuntur
 sæpe scelera & flagitia ipsa, graues
 aegritudines, & acuti morbi atq; mor-
 daces. Quò fit, vt sancti homines sce-
 leris naturam, & morbi causas mag-
 no iudicio expendentes, cum grauiori
 aliqua aegritudine afflicti sunt, ab
 omni scelere & flagitio liberari se po-
 sse sentiant: scientes integram sanitatem
 mentis, in corpus redundare. Vt mor-
 bus, & aegritudo animi, corpus etiã
 inficit. Ob eamq; rem, presenti car-
 mine R. P. precatur sibi peccata re-
 mittantur: è quibus fortasse ipsa per-
 turbatio salutis fuerat profecta. Ab
 omni

PSAL. 38. 74

omnibus iniquitatibus meis, inquit
 erue me: opprobrium insipienti dedi-
 sti me. Pro insipiente in Hebraeo, נביל
 habetur. Est autem huius vocis euidẽ
 tia & significatio varia: patetque la-
 tissime. Sed quantum attinet ad in-
 stitutum nostrum, hominem perdi-
 tum significare solet, nullumque ha-
 bentem virtutis succum: vt est à do-
 ctissimis viris annotatum. Solet id ge-
 nus hominum perditissimorum, san-
 ctorum irridere subistentiam, & in
 aduersis animi celsitudinem. Nam
 cum post indefessæ pietatis studium,
 filios Dei in miserijs viuere frequen-
 ter vident, & cum aduersa & ini-
 mica cõsuetudine fortuna, illorum spem
 admirabilem, & incredibilem to-
 K 2 le-

COMMENT. IN

lerantiam, ignauiam appellant, & stultitiam arbitrantur. Nec cuiquam debeat mirum videri: quod P. R. nō adeo a quo animo ferat derisui se, & impietati improborum hominū patere. Sancti enim homines ceteras diuinas castigatiōes tametsi libētibus animis ferant: illud vnum grauissimum semper & atrocissimum supplicium arbitrantur: quod linguæ flagellū appellat scriptura diuina. Cum sanctus Iob cap. 5. multa commemorasset de diuina erga iustos homines indulgentia, deq; summa illius cura & providentia ad innocentiam tuendā vt sancti summa securitate agāt, varios atque diuersos cruciatus recenset, quos omnes diuina manus potenter

PSAL. 38. 75

ter depellit, in sex tribulationibus, inquit, liberabit te: & in septima non tanget te malum. Tum famis meminit, belli, gladij, & postremo tandem tanquam grauissimā omnium, longeque formidabilem plagam: linguæ flagellum commemorat dicens. A flagello linguæ abscondēris. Quis enim non vehementer pertimescat perulantis linguæ iacula? Est autē linguæ flagellum: exprobratio illata contumelia. Sape igitur & linguæ flagella Deus innocentes corripit, & a duriore castigatione aliquādo liberat. Sed perulantia linguæ sanctorum innocentiam & integritatem, tum calamitates, & aduersa quæq; vt morbos & gritudines, ceteraq; id genus frequē

COMMENT. IN

ius afficit. Illud aut in hoc lingua flagello siue perulantia, pijs hominibus horrendum maxime & auersandum videtur: quod stultorum hominum et perditorum iudicia, tanta laborant corruptione: ut si duriori aliquo cruciatu iustorum quempiam premi & diuexari videant: arbitrentur illico, vanam fuisse illius spem, nullūq; piē viuendo fecisse opere precium. *Vxor sancti Iob, ut sacra refert hystoria, cum ex tam ampla feliciq; fortuna maritum videret in miserrimam sortem & conditionem deuolutum: totam illius substinentiam, & admirabilem animi celsitudinem, & quae fecisset per totam vitam egregia opera, vana & inutilia ducebat, cum dice-*

Exēplis
exprimi-
tur flagel-
lū lingua

ret.

PSAL. 38 76

ret, *Benedic Deo. & morere. &c. Vxor praterea Thobia, post ea pietatis opera quae nusquam alius fecisset, quemadmodum est sacris literis proditum, cum maritum videret postrema egestate & rerum inopia premi: gratissimamque oculorum lucem illi ademptam: indignabūda aliquādo (quod sanctus homo vehementer illam hortaretur: ne furtiuum quidpiam aut ederet ipsa, aut sibi edendū ministraret) singula illius opera, eximiasq; spes irridere cepit: presentesq; aerūnas & calamitates intollerabiles in pbrū et cōtumeliā mariti vertere. Itaq; cū diligēter sanctus propheta animaduerneret, impios & nefarios homines, diuino iudicio ita ferentē.*

K 4 vires

COMMENT. IN

vires interdū & robur colligere: propter admissa aliquando à sanctis hominibus peccata, & lingua iacula detorquere, & in sanctorum innocentiam grassari: precatur primò, errata sibi remittantur, & post deprecationem, sceleris querulationem adiunxit dicens. Opprobrium insipienti dedisti me. Aut deprecantis fortasse verba sunt, ac si dicat. Opprobrium insipienti quæso ne dederis me. Ex vita autem corruptiori hoc genus castigationis proficisci: varijs scripturarū testimonijs firmare fuerit promptum. Vnde quæso impius ille inuenis Absalon tãtos potuit concipere aïos et robur colligere: vt regnū paternū temerè & impudēter inuaderet: & pater
nam

PSAL. 38. 77

nam domum insigni contumelia afficeret? Vnde Achitophel, Semei, alijque acerrimi hostes Dauid qui illi non tantum manu, sed & lingua fuerunt infensi, summaq; ope nitebatur eius nomen & dignitatē ledere? Ab eis citra dubium sceleribus, quibus aliquando sanctus propheta se contaminauerat, quæ scriptura sacra non vno tantum in loco cōmemorat. Tantum enim roboris & viriū hostes colligebant: quantum ipse ab officio & religione declinauerat.

Obmutui & non aperui os meum, quoniam tu fecisti: amoue à me plagas tuas.

K 5 Expri-

EXprimit sanctus propheta, breuis-
simo carmine, sanctorum in feren-
dis aduersis admirabilem tolerantia:
& quae sit causa tanta moderationis
animi ostendit. Duo sunt potissimū
quae ipsis diuinis castigationibus san-
cti homines diligentius animaduer-
tunt: alterum est diuina prouiden-
tia aequissimus ordo: alterum autem
peccatum et facinus, quo diuinam in
se indignationem concitauerunt. Cum
peccatum agnoscunt, veniam precan-
tur: abstinētq; à querelis. Sed illud po-
tenter sanctorum retinet linguas in-
ter cruciatus & dolores: quod se, diui-
na prouidentia & iudicio aequissimo,
flagellari arbitrentur. Nam si arbi-
trio hominis cuiuspiam, tametsi sapiē-
tis,

tis, tantoperè vexarentur, ferre aequo-
atio nō potuissent durā et acerbā sortē
et iniquā fortunā, in quā frequēter in-
cidunt. Errat enim assidue humanū
iudicium, labitur, hallucinatur: ea q̄s
laborat corruptione: quae in humanā
vitam, pestem atque perniciem infer-
re solet. Cū verò diuino se iudicio cor-
ripi sancti arbitrantur, certo quae cre-
dant, quaecunque diuina prouiden-
tia & consilio ducuntur, summa esse
cum aequitate coniuncta: obmutescūt
inter cruciatus, quē admodū sanctus
David: qui pertinaci silentio linguā
cōtinebat, quoniam quae substinuisset
incōmoda, diuina voluntate & cōsilio
illata existimaret. Obmutui, in-
quit, & non aperui os meum, quoniam

COMMENT. IN

tu fecisti. Est autem illud à nobis diligentius animaduertendū, quòd sancti homines interim quod in terris versantur (quod sine magno mentis stupore dici vix possit) graui arumnarum pondere pressi & diuexati: tametsi nullius sceleris conscientia arguatur, obmutescunt tamen, summaq; diligentia inter dolores & acerbitates linguas cohibent. Huius autem rei rationes & causas inuestigare sit facile. Si illud magno iudicio expendamus, quod in arcanis literis est celebre, cum diuinæ prouidentiae imaginem aliquam mentis oculis collustradam subiiciūt. Familiare est enim sacris scriptoribus, prouidentiam diuinam, & occulta diuinæ mentis consilia

PSAL. 38. 79

lia: pharetram appellare, quemadmodum habet sanctus Iob. cap. 30. pharetram suam aperuit & afflixit me. Nec secus quidem ac sagittæ, aut iacula ipsa, pharetra occultantur suo tempore de promenda, consilia diuina, è quibus grauiores pœna, cruciatus, acerbitates, proficiscuntur, ipsa diuina prouidentia conteguntur. Educta vero iacula ex pharetra in homines contorquet: cum de occultis cœlijs admirabilis illius prouidentiae exemplum aliquod suæ iustitiæ & apertam sententiam profert. Agnoscūt proinde filij Dei, diuina prouidentia & consilio se corripit: quibus tamen ex causis aduersa patiatur prorsus ignorant. Ob eamque rem, inter dolores

COMMENT. IN

dolores & cruciatus, diuina admirātes iudicia: se ipsos comprimunt: & incredibili studio linguam cōrinent: cū sancto propheta dicētes. Obmutui quoniam tu fecisti. Intelligunt tamen frequenter, post acerbis animaduersiones & supplicia à Deo immisssa: quæ fuerit ratio diuini consilij, cū illos durius castigaret, cum vita ipsa emendatior, & ardentissimum virtutis & honesti studiū, diuinas sequitur castigationes. Attendat tamē diligens lector, quid sanctus propheta pro tam admirabili substinētia & laborum tolerantia obnixius à Deo postulet. Amoue à me plagas tuas. Sūt qui si pietatis aliquod opus diuinis legibus cōsentaneū fecerint, si proximū

sci-

PSAL. 38. 80

scilicet officio, aut cultu et reuerentia Deūm fuerint persecuti, intempestiue, importune, imò et procaciter quodammodo sola tumentis & arroganti fiducia operū, à Deo extorquere contendant, aut longiorem vitam: aut opes, aut diuitias, dignitates & honores, supremam beatitudinem deniq; & fælicitatem. Sanctus verò propheta, post tā præclara atq; eximia merita, tantā animi modestiā suis precationibus declarauit: vt nihil aliud à Deo postulet, quā vt plagas, hoc est, dolores & cruciatus, eam deniq; ægritudinem in quam inciderat: tū impiorū hominum petulantia & cōrumelias, quibus afficiebatur, læge submoueret. Quibus docemur, nō esse in

oratio-

COMMENT. IN

orationibus vlllo animi tumore nostra
merita iactanda. aut diuinis auribus
obtrudenda, seperq; à Deo petendū:
modeste reuerenter, summaq; animi
demissione.

A fortitudine manus tuę
ego defeci: in increpa-
tiõibus. propter iniqui-
tatem corripuisti homi-
nem.

Quas opportunitates & commo-
da diuina castigationes mor-
talibus adferant: paucis carminibus
sacer propheta cõplexus est: Eas verò
partim in superioribus, partim autē,
presenti versiculo eleganter exponit.

Diui-

PSAL. 38. 81

Diuina itaque animaduersio extor-
quet à nobis peccati confessionem: et
dolorem excitat admissi sceleris, ex-
cutitque lacrymas aliquando. Quę
sunt à nobis in superioribus annota-
ta. Sed inter cætera emolumenta &
vtilitates quas diuinis castigatiõibus
mortales consequuntur: illa præstan-
tior multo est habenda, quod quem-
admodum perdita vitæ, peccati, &
flagitiij, ita etiam propria imbecillita-
tis & indigentia nos admonent: Pos-
sit quidem mortalis homo, suę felicita-
tis autorem, flagitio & scelere pro-
uocare, diuinasq; leges multis expug-
nare modis: & ad peccandum quidē
validus est ac potentissimus. vt verò
pro admissis faciat satis, fragilis est,

L imbe-

Quarum
rerū ad-
monea-
mur casti-
gatione.

COMMENT. IN

imbecillis, pauper & egentissimus. Itaque si quispiam nostrum aliquo se contaminavit flagitio, acerbiusq; aliquanto à Deo corripitur, aut acuto morbo, aut mordaci aliqua aegritudine, debet quidem pro peccato, eas ipsas pœnas, quas Deus intentat sceleris depulsor, iustitiæ atque innocentiæ vindex. Tanta verò est imbecillitas nostra, ut ea ipsa supplicia que nostris sceleribus inferuntur æquisimo Dei iudicio, nec ferre quidē possimus, sine illius ope & præsidio: sed deficimus illic ærumnarum pondere pressi, & castigationum oneri facile succumbimus. Hanc humanæ naturæ infirmitatem postremâq; indigentia, sanctus Iob cap. 6. mæsto carmine lamentabatur

PSAL. 38 82

tur. Quæ est enim fortitudo mea ut sustineam? aut quis finis meus ut patienter agam? Posit inquam natura hominis, ut est in peccatum & scelus propensa, multis se implicare flagitijs: eas tamen sustinere pœnas quas pro peccato debet, & quæ iure ab illo exigantur, aut eâ declarare animi celsitudinē, quam in aduersis solent excellentes homines ostēdere, nunquā possit. Est enim ad peccandum valida et fortis, ad ferendos autem dolores humili animo & imbecillo: unde inter cruciatus ipsos, propter istam animi debilitatem, post egregia pietatis opera, multi se penitus perdidēre. Postremæ huius indigentia imaginē referbāt serui illi euāgelici ad postremam

COMMENT. IN

inopiam redacti, quorū alter, quingē
 tos denarios, alter vero, quinquagin
 ta communi Domino debebat. Adeo
 vero pater ille familias in seruos egen
 tissimos suam munificentiam & li
 beralitatem declarauit, vt cum alie
 no are exire non potuissent, debitum
 vtrique remisit. Diuinus itaque va
 tes, post agnitionem peccati, admoni
 tus etiam diuina castigatione, eam a
 nimi debilitatem vltro fatetur, dicēs.

A fortitudine manus tuæ ego defe
 ci, id est, ferre nō potui aegritudinis hu
 ius dolores & iacula, quæ tuæ in me
 manus tā validè contorsit. Ac proin
 de ipsa me animaduersio aliquantu
 lum seuerior, quamuis de alijs rebus,
 de ista tamen me præcipue erudiuit,
 nemi-

PSAL. 38. 83

neminem posse sine Dei dono & præ
 sentia numinis ea supplicia patienter
 ferre, & æquo substinere animo, quæ
 illius sceleribus & peccatis debētur.
 Propter iniquitatem corripuisti
 hominem. Dixi in superioribus, casti
 gationes diuinas, partim in homines
 flagitiosos & perditos, partim in ho
 mines iustos verosq; Dei cultores fre
 quenter immitti. Vt si quod admisē
 re facinus: pœna atque verberibus e
 luant cōtractas peccati sordes. & vt
 ipsa eadē supplicia de multis varijsq;
 rebus pios homines erudiant. Multa
 enim sunt quæ iusti homines inter do
 lores & acerbitates perdiscunt: quo
 rum ignoratiōe tenerentur, si felici
 semper (& sine vlla offensione) fortis

COMMENT. IN

Chaldaica versio. *na cursu fruerentur. Paraphrastes er-
go Chaldaicus prudēti satis cōsilio,
hemystichium hoc ita vertit. Propter
iniquitatē castigationibus erudire so-
les hominē. Nā grauiores cruciatus
et pœna, diuino illata cōsilio: magnas
mortalibus adferūt vtilitates et incre-
dibiles: et vexatio ipsa intellectū dat,
vt propheta inquit. Ob eāq; rē, homi-
nes Deo charissimi, enixē interdū po-
stulāt, grauiori aliquo supplicio diui-
no et pœna constringantur. Vt vel ea
ratione omnis ignorātia, mentisq; cœ-
citas, illorū animis excutiat. Sāctus
Iob inter ceteros cap. 6. multis modis
de diuinis animaduersionibus copiosē
et elegāter edisserēs: qui inter ceteros
viros Deo familiares miserrima sup-
plicia*

PSAL. 38. 84

*plicia pertulit, & ex summa felicitatis
arce, ad sterquilinum & vermes
repentē fuit deuolutus, ardentē orat
& petit. Qui cœpit ipse me conterat.
Soluat manum suam & succidat me
Cuius obsecro sit hęc postulatio? Nū-
quid eius hominis qui nullo vnquam
dolore & acerbitate fuit affectus?
Quid inquā postulas sancte Iob. Vt
qui cœpit ipse te cōterat? Fuit ne alius
vnquam tot modis contritus atq; con-
cussus, et in postremā adeo fortē et mi-
seriā deiectus? Quid est qđ precaris?
Soluat manū suā et succidat me. An
fortasse diuina manus cōtracta erat,
cum tibi fortunas eripuit: charissimos
abstulit liberos: honorē, dignitatē, cor-
poris salutē: et robur, tā potēter laetit.*

COMMENT. IN

aut fieri potest, ut ijs incommodis affectus, non sis verberibus exatiatus? Quid inquam postulas diuina manus soluat, & acerbiori aliqua castigatione te corripiat? Sciebat utique sanctus vir humanam mentem, flagello verberet; diuino, innumeras utilitates & commoda infinita consequi: inter cetera autem de rebus ad pietatem necessarijs, instructam euadere & eruditam. Ob eamque rem, cupit uehementer supplicia ipsa diuino consilio illata, illum conterant: eaque ratione conficiant, ut si fieri possit, nihil in eo supersit quod aduersus diuinas leges vnquam erigatur. Postulat, non tantum peccati folia, sed & radices sceleris & frondes & stirpes funditus

PSAL. 38. 85

tus extirpetur. Ob eam enim causam dixit, conterat me. Et iterum, Succidat me. Intelligit primo pius homo à Deo castigatiõe aliqua correptus, vanas esse sinistras illas de Deo humanæ mentis suspitiones: quibus frequenter agitur. Nam cum se animus perpetrasse illicita sentit, nullisq; aduersis pro illis afflictari, pauore astuat, & graui quodam timore perhorrescit: ne fortasse diuina gratia & beneuolentia perpetuò deserat, quem in præsentia vita nullum sceleris supplicium afflixit. Tollitur deinde altera illa suspicio non minus perniciosa quæ pios animos solet vexare. Frequenter enim ambigitur ne forsitan cum ultio suspenditur, grauior multo in finem seruetur. Intelligunt

COMMENT. IN

gunt prater à patrem indulgentissimum, propter peccata charissimos sibi corripere: non tantum ad vindicanda scelera & flagitia quibus se contaminauere, verum etiam vt nulla eos oblectamēta præsēntis vitæ delectēt. & cœlestem patriam, vbi certa quies spectatur, indesinenter exquirāt. Intelligunt diuinam prouidentiam, æquissima ratione omnia moderātem, illorum sceleribus in hac vita non parcere: ne in perpetuum feriat, & castigare non parcendo, vt perpetuo à flagellis abstineat. Certioresq; quodammodo efficiuntur ex vulnere de spe salutis, cū vidēt corruptionem peccati, et carnis putredinem, afflictionis igni cōburi, & ferro castigationis abscondi.

PSAL. 38. 86

di. Ad hęc, inter cruciatus & tormenta, diuinas illas consolationes accipiunt, quas inter acerbitates huius vitæ Paulus sentiebat: ita vt grauissimo mœrore affectus, tantum haberet leuamenti: vt cathenas, carceres, verbera, gloriosa duceret, & triumphos et victorias nobiles arbitraretur, pro Christo ad supplicium trahi, & sauisimis affici flagellis. Quo circa, sicutus Iob, in quem vnum grauis tribulationum tempestas, & exūdans dolorum & acerbitatum multitudo, magno impetu ferebatur, post superiorē illam postulationem, de consolatione ista (abundè edoctus) subiecit. Hęc mihi sit consolatio, vt affligens me dolore, non parcat.

Et

COMMENT. IN

Et tabescere fecisti sicut
araneam animam eius.

Verum tamen vanè cō-
turbatur omnis homo.

A Trocitatem adhuc illati suppli-
cij vs̄ verbis exaggerat, & sum-
mam humanæ naturæ imbecillitatē
ad sustinendas cruceſ & afflictio-
nes. Contabescit, inquit, miser homo,
vt solet aranea: que dum texendis te-
lis intenta est, seipsam exhaurit & cō-
sumit. Sūt qui velint pro aranea, ver-
tendum esse tineam, eritq; sensus. Ta-
bescet velut tineam anima eius. Et pro
anima, desiderabile transtulere. Sed
siue tineam vertas, siue araneam, nō
magnoperè repugnem: dummodo sen-
sus

PSAL. 38. 87

sus huius versiculi constet, lectorque
intelligat, diuinam philosophiam, te-
nuitatem hominis & imbecillitatem
in seētis aliquando & minutulis ani-
mātib; assimilari. Iob cap. 8. huma-
nam omnem fiduciam aranearum te-
lis similem esse dixit. Regius P. Psal. *Aranea*
39. humanam vitam, tametsi longissi-
mam, telis aranearum nō esse dissimi-
lem aiebat. Esai. 59. humanam induſ-
triam, studium circa res fluxas & pe-
rururas, eadem exprimebat imagine,
cum dixit. Telas araneæ texuerunt.
Oseas cap. 8. de humana fiducia, vi-
ribus, robore, sapientia, multarumq;
rerū cognitione inquit, In aranearū
telas erit. Multa verò de tineam apud
Esa. 14. cap. & 50. Et Baruch cap.
6.

COMMENT. IN

6. Oseam. 5. Ea itaq; similitudine, il-
 lud maximè cœlestis spiritus conten-
 dit, vt miser homo seipsum cohibeat,
 & comprimat, cum se vider, diuino
 testimonio, vilissimis adsimilari ver-
 miculis: & minutissima quæq; ani-
 mantia illi præferri. Sed cum talis sit,
 vanè tamen inquit propheta contur-
 batur infelix. Dubium tamen sit,
 an istiusmodi conturbatio, ad consi-
 lia studiaq; impiorū sit referenda: qui
 vt diuitias congerant, & dignitates
 & honores consequantur, nullū suis
 cupiditatibus & ambitioni terminū
 statuunt. Mihi verò probatur maxi-
 mè in alium sensum hic locus traha-
 tur. Nempe, vt mortalis homo, prop-
 ter atrocitatem diuinarū castigatio-
 num

PSAL. 38. 88

num vehemèter cõturbetur. Vana ta-
 mē sit inquit propheta hæc cõturba-
 tio et cōfusio, ac prorsū inutilis. Nul-
 la enim causa incidit, cū à Deo verbe-
 ribus afficimur, perturbationis hu-
 ius et motus: cū sit diuina animaduer-
 sio: hoībus adedò necessaria: ob eāq; rē
 minime auersāda et refugiēda. Deus
 enim cum grauiori aliquo morbo, vt
 nunquā à proposito exēplo disceda-
 mus, quempiā afficit: crassitiē illam
 extenuat, quæ peccatis et sceleribus,
 perdita q; vita concreuerat. Socrates
 apud Platonem in Phædo, vt sancta-
 rum scripturarū testimonia præter-
 mittamus, longa peccandi consuetu-
 dine, crassiore quodammodo effici-
 humanam mentem arbitratur: &
 exte-

Socratis
 decastiga-
 tione iu-
 diciū.

COMMENT. IN

extenuari etiam, ipsa seueriori castigatione. Quod si caro spiritui hostis est, vicissimq; contra se militat: quod in se expertus, magnus ille Paulus in omnibus verum esse dixit: consequens est, vt quod corpori obest, profit menti. Quod si spiritus carne nobilior meliorq; est, magis vtique fauendum sit animo, quam corpori. Quo circa, vane conturbamur, & inutiliter confundimur, aduersam dicentes valetudinem: qua diuino iudicio prosperrima est. Adde quod grauior quicunque morbus & aegritudo acerbior, valida semper est parsimonia hortatrix: dehortatrixq; libidinum: & moderanda vitæ magistra. Longum esset & superuacaneū referre, quàm multis

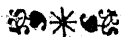
PSAL. 38. 89

tis ad salutem animi, corporis aegritudo profuit. Magnus ille vir à postrema humilitate ad fastigium dignitatis & gloriæ euectus, cæliq; effectus clauiger, cuius sola vmbra corporis pellebat molestias & morbos. Petrus scilicet rogatus aliquando: cur filiam ipse suam graui morbo correptam, sineret, respondit: Sic expedit ei. Eam verò mox vt in pristinam salutem reuocauit: cum tuto sanam fieri posse cognouit, habilem ipse, imò Deus Opt. M. ad sanandum alios effecit. Nostrum itaq; est, animum curare, cælestiq; medico curandum offerre. Incidentes autem morbos & aegritudines intrepidè libentique animo feramus. nam stultum sit ea re conturbari, quæ

M maxi

COMMENT. IN

maxime uiuat, & expedit. Quæ tametsi comes sit iniucunda, fidelis tamen: quæ crebro animum uellicet, iter signet. & tuæ conditionis admoneat. Quod si adhuc anxia tibi uidetur ualētudo corporis, extrema & sine remedio, sile, & gaude, ruinoso carcere uinctum te. Egrediere, mihi crede, facilius ac citius.

Exaudi orationem meā
domine & deprecationem
meā: auribus percipe
lacrymas meas.

Hac

PSAL. 38 90

HAec multarum dictionum coaceruatio, quæ à Fab. Quintilia, cōgeries appellatur, oratio scilicet, de precatio, lachryma, plena est commiserationis. Atque hoc genere exortationis rhetores utuntur, ut quadratio aut ius extorquere nequeunt, inculcata frequenter uoces importuna impetrent. Nil itaq; ut est ab Augustino annotatū, propheta reliquit: quod iudicē Deū posset in suā flectere causā. Orat enim, precatur, collacrymatur. Sūt aut lacryma uolētissime in orationibus ad permouēdos iudices. Declarant itaq; uoces ista interiorē mentis propheticæ ardorē, quæ anxia erat atq; sollicita, tum pro remissione peccati, tum pro liberatione à morbo.

M 2 Si

COMMENT. IN

Si autem pro deprecatione vociferationem legas, quod plarisq; probatum iri video, multo magis intenditur orationis impetus. Nam vocibus interfusæ lacrymæ mirum in modum poterant commiserationem ipsam augere. Instruitur autem Christianus homo presenti versiculo ab spiritu cælesti de ipsa orandi ratione. Oportet enim non solum orare sed & vociferari aliquando, non externo vocis & incomposito sono, & strepitu, sed ex anxio corde clamore quodamvsq; ad diuinas aures erumpere. Et lacrymæ ipsæ, tametsi in oratione necessariae non sint, ipse tamen per se, tacita quodammodo preces sunt. Veniam non postulant, & merentur: causam non dicunt

Lacryma certissima indicia pietatis.

PSAL. 38. 91

& iudicem Deum ad miserationem & clemenciam spectant. Sermo ipse in oratione fallere possit: lacrymæ vero, aut raro aut nunquam decipiunt. Ob eamq; rem, spiritus ille diuinus, Christiani hominis orationem sapienter docet lacrymis munitam esse oportere. Vix enim possent à duro & occupato corde erumpere. Adhæret enim, ut in plurimum, hic liquor eis animis qui spiritus suauitate affecti, nullo alio expectant edulio satiari, quam suspirijs atque singultibus, quæ à desideria cælestis patriæ, & tadio infelicissimæ vitæ proficiuntur. Sed de orandi ratione multa à nobis sunt commentarijs in Matthæum diligenter obseruata.

COMMENT. IN

Ne fileas quoniam aduena ego sum apud te, & peregrinus sicut omnes patres mei.

Silet nonnunquam Deus ad preces sanctorum: ad lacrymas, ad suspiria, ad singultus: loquitur aliquando. Est illius silentium, quod enixè postulant iusti homines, denegare: nullū illis concedere leuamentum inter cruciatus & acerbitates. Loquitur cum inter flagella & castigationes, nonnihil consolationis impendit. Loquitur cum sanctos homines, grauiori aliquo impendente periculo eripit. Causam verò adiecit propter quam pertinax silentium Deus rumpere debeat

PSAL. 38. 92

debeat. Aduena, inquit, ego sum apud te & peregrinus, sicut omnes patres mei. Patres appellat sanctos patriarchas, quorum fuit admirabilis vita innocentia, & diu spectata probitas: ij in terra versabantur tanquā peregrini & aduena, nullum prorsus habentes domicilium, aut ciuitatem manentem, vt verbis vtar Paulinis. Eo titulo, peregrini scilicet, vehementer delectabatur sanctus patriarcha Abraham, tanquam esset insignis ac pulcher, Genesis. 23. alijsque in locis. Igitur vel ob eam rem soluendum sit profundum illud silentium, inquit propheta, quod peregrinus sim & inter alienos et ignotos dicenda sit tota vite ratio. Nā peregrini

COMMENT. IN

ni & externi homines, cum inter alie nos versantur, multo egent maiori cōsolatione & leuamento. Qui enim cum amicis, affinibus, conciuibus agit, facile quibusuis incommodis incidentibus aliquid consolationis inueniat. At verò filij Dei interim quod in terris, tanquam in aliena ciuitate peregrinantur, si Deus fileat, si non benigne faueat, blande loquatur, iustorumque res ad optimos exitus perducatur, quam possint in terris animi sustentationem inuenire? Nonne actum sit illicò de innocentia, de iusticia, de pietate? Discat proinde hoc loco miser homo & infelix, si diuinas velit consolationes accipere, aut rerum cœlestium aliquo gustu tangi, peregrin-

PSAL. 38. 93

reginum in terris, debere agere. Peregrinos enim & aduenas Deus alloquitur, impenseque illis fauet, & illorum negocijs & rebus, ingenti proficit studio. De hac re, si quispiam fortasse ambigat, amplissima illa & permagnifica dona, quæ sanctus patriarcha Abraham accepit, reuocet in memoriam, quòd peregrinum egerit in terris. Idem de Isaac, Iacob, cæterisque omnibus, de quibus Paulus ad Hebræos scribens affirmat, nullum in terris proprium habuisse domicilium. Nec sine magno iudicio dictū crediderim. Peregrinus sum apud te. Nam tamen si hospitem in terra egeris, nisi aduena & peregrinus fueris

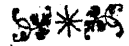
M s apud

COMMENT. IN

apud Deum, nullum ex tam praclaro studio feceris opere precium. Illud quidem in sancto patriarcha Abrahamo magnopere fuit comendabile, quod praeceptum illud diuinum: Ambula coram me & esto perfectus, tanta diligentia & studio fuerit exequutus: vt à diuina voluntate & imperio nunquam discesserit: neque à religione & officio declinauerit vnquam. Quod igitur ad Abrahamam dictum est: Ambula coram me: id R. P. quasi in mentem reuocans dixit. Peregrinus sum, sed apud te. Peregrinū itaq; esse apud Deum, idem sit quod fide viuere, & à diuina pendere voluntate: totamque vita rationem & insti-

PSAL. 38. 94

institutum ad diuinas leges exigere. Nam peregrini & incolae officium est, nihil prater negocium suum agere.

Remitte mihi vt refrigerer prius quam abeam & amplius non ero.

Hic versiculus totius odae conclusio est. Igitur quando ita res habet, quod tanquam alienus & externus inter ignotos, imò inter hostes & inimicos versor, remitte mihi vt refrigerer, suspende obsecro tuum de me iudicium, manumque à percussione

Epilogus

COMMENT. IN
cussione cohibe, vt antequam abeam,
& à vita sit demigrandum refrige-
rer, hoc est, reuiuiscam, & à flucti-
bus dolorum & acerbis acerbis emer-
gam: vt accepta spiritus consolatio-
ne, te tandem pium defensorem &
tutorem agnoscam, quem hactenus
propter peccata & scelera expertus
sum seuerum iudicem: vt sic tandem
abs te recreatus securè deponam spi-
ritum. Quibus aperte docemur debe-
re quemque nostrum, cum Deus gra-
uioribus subinde, et acerbioribus mor-
bis corpus exagitat, istiusmodi in-
commoda in nostra semper scelera &
peccata referre, & apud parentem
indulgentissimum queri, & consola-
tione m

PSAL. 38. 25
tionem petere. Cum ipse solus percu-
tiat & sanet, cum nobis maxi-
me est salutare, & ei fuerit
uisum. Cui est laus
& glo-
ria.

F I N I S.

*Vidit Licenciatus España Com-
plutensis Vicarius & probavit.*

Post excussum opus hæc depre-
hendimus errata.

Folio Pagina. Linea.

fo. 2. pa. 1. li. 17. explicauim⁹ leg. explicabim⁹

fo. 4. pa. 1. lin. 18. crederim lege crediderim.

fo. 6. pa. 1. lin. 7. quiscere lege quiescere.

fo. 12. pa. 2. lin. 1. polui lege posui.

fo. 15. pa. 2. lin. 18. ins lege ius.

fo. 16. pa. 1. lin. 9. ingrunte lege ingruente.

fo. 18. pa. 2. lin. 12. se cohibet ipsos le. seipsos
cohibent.

fo. 27. pa. 2. lin. 8. דעבד leg. נעבד

fo. 41. pa. 2. lin. 8. denotabunt leg. detonabunt.

fo. 51. pa. 2. lin. 5. לרנ leg. לרנ

fo. 54. pa. 2. lin. 17. mihi lege nihil.

fo. 61. pa. 2. lin. 9. expandas lege expendas.

fo. 68. pa. 2. lin. 11. capiet lege cupiet.

fo. 87. pa. 1. lin. 5. assimilar leg. assimilare.

fo. 26. pa. 2. lin. 8. abundat, de.

fo. 71. pa. 1. in fine abundat siue.

fo. 26. pa. 1. lin. 1. promissiones, deest, factæ.

COMPLUTI,
Ex officina Ioannis Brocarij.

I 5 5 5.

